

100 запитань і відповідей

про підготовку і атестацію
наукових і науково-
педагогічних працівників

ДОВІДНИК

*За редакцією першого заступника
голови ВАК України Р.В. Бойка*

Київ 2003

100 ЗАПИТАНЬ і 100 ВІДПОВІДЕЙ про підготовку і атестацію наукових і науково-педагогічних працівників. Довідник. / Автор-упорядник Ю.І. Цеков. За редакцією першого заступника голови ВАК України Р.В. Бойка. - К.: Редакція "Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України, видавництво "Толока" 2003 - 80 с
ISBN 966-7990-08-7

У книжці докладно висвітлюються найголовніші проблеми підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних працівників. Довідник підготовлено у вигляді відповідей на запитання, з котрими неодмінно стикаються як здобувачі наукових ступенів і вчених звань, так і дипломовані вчені, котрі беруть участь в атестаційному процесі як наукові керівники, опоненти на захисті дисертацій, члени спеціалізованих учених рад, автори відгуків на дисертаційні дослідження.

ББК 72я2+65.240-6я2

ISBN 966-7990-08-7

© Ю.І. Цеков, упорядкування, окремі тексти, 2003
© П.Х. Ткаченко, художнє оформлення, 2003

ЗМІСТ

1. Хто здійснює в Україні державну атестацію науковців і якими законодавчими актами він регулюється?	9
2. Чи може здобути науковий ступінь чи вчене звання людина, котра не має вищої освіти?	11
3. Як вступити до аспірантури охочому здобути науковий ступінь і які умови навчання в ній?	12
4 Чи потрібен стаж практичної роботи за фахом для вступників до аспірантури?.....	15
5. Чи можна підготувати і захистити дисертацію без навчання в аспірантурі?	15
6. Здобувач підготував дисертацію з історії зарубіжної літератури. Чи може він скласти кандидатський іспит не з англійської мови, яку він вивчав у вищому навчальному закладі, а з китайської?	17
7. Що таке "додаткова програма кандидатського іспиту із спеціальності"?	17
8. Хто має право бути присутнім на кандидатських іспитах, крім комісії і того, хто складає іспит?	17
9. Які умови вступу і перебування в докторантурі?	17
10. На яких умовах переводять працівників вищих навчальних закладів на посади наукових працівників для завершення докторських дисертацій?.....	20
11. Чи обов'язково потрібен здобувачеві наукового ступеня для здійснення дисертаційного дослідження науковий керівник? .	22
12. Які характерні особливості дисертації порівняно з іншими видами наукових праць?	22
13. Як вибрати тему дисертаційного дослідження?	22
14. Які головні вимоги до дисертаційних досліджень і їх оформлення?.....	23
15. Чи можна використати в докторській дисертації наукові результати кандидатської дисертації здобувача?	30
16. Де варто публікувати результати дисертаційних досліджень? 30	
17. Яка мінімальна кількість публікацій необхідна здобувачам кандидатського і докторського ступенів?	31
18. Чи можна публікувати результати дисертаційного дослідження в закордонному виданні, котрого немає в переліках фахових видань, затверджених ВАК України?.....	32
19. Чи враховується при прийнятті до захисту дисертації наявність у здобувача дипломів на відкриття, патентів, авторських свідоцтв тощо?.....	32
20. До яких установ обов'язково повинні надсилатися наукові видання, де публікуються основні результати дисертаційних робіт, а також наукові монографії?	32

21. До яких установ обов'язково надсилаються автореферати дисертацій?.....	33
22. Які обмеження існують щодо призначення офіційних опонентів?.....	35
23. Чи можуть призначатися офіційними опонентами громадяни інших країн?.....	35
24. Кому забороняється захищати дисертації у спеціалізованих учених радах за місцем основної роботи?	35
25. Які головні вимоги до автореферату дисертації, його оформлення і публікації?	35
26. Аспірант надрукував статтю у журналі. Коли ж він подав дисертацію до захисту, рішенням президії ВАК часопис було вилучено з переліку видань, в яких публікуються результати дисертаційних досліджень. Чи буде враховано згадану публікацію як фахову?.....	39
27. Який термін передбачено для попереднього розгляду кандидатських і докторських дисертацій у спеціалізованій ученій раді?.....	39
28. Чи можна подавати до захисту дисертацію через 10 днів після одержання здобувачем обов'язкових примірників видань, в яких опубліковано праці здобувача, що відображають основні результати дисертаційного дослідження?	39
29. Чи може вчена рада призначити захист дисертації через два місяці після публікації повідомлення у виданнях ВАК України?	39
30. Чи можна захищати докторську дисертацію, не маючи наукового ступеня кандидата наук?	39
31. Чи вважається прийнятною до захисту дисертація, якщо за таке рішення проголосувало п'ятдесят відсотків членів ради, які брали участь у засіданні?.....	40
32. Хто дає дозвіл на друкування автореферату і коли його можна розсилати зацікавленим установам і науковцям?	40
33. За скільки днів до захисту дисертації здобувач повинен отримати копії відгуків офіційних опонентів і провідної установи?.....	40
34. Чи може здобувач кандидатського ступеня наполягати на проведенні захисту дисертації, якщо на неї отримано два негативних відгуки з числа офіційних опонентів і провідної установи?.....	40
35. Здобувач працює в науково-дослідному інституті, яким керує його батько. Чи може він захищати дисертацію у спецраді за місцем роботи?	40
36. Чи можна здобути ступінь кандидата наук за двома спеціальностями?	40
37. Які документи має подавати до спеціалізованої вченої ради здобувач наукового ступеня?.....	40

38. Які документи атестаційної справи здобувача наукового ступеня кандидата наук подаються до ВАК?	42
39. Чи може бути подана на повторний захист дисертація, щодо якої спеціалізована вчена рада прийняла негативне рішення?.....	44
40. Чи може бути визначена на повторний захист дисертації та сама провідна установи, яка вже готувала відгук на цю дисертацію?	44
41. Чи можна здобувачеві усунути недоліки в дисертації, виявлені спеціалізованою радою під час її розгляду?.....	44
42. З якого моменту набувають чинності рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, рішення вченої (науково-технічної) ради про присвоєння вченого звання доцента, професора, старшого наукового співробітника?.....	44
43. Чи може здобувач після відмови в присвоєнні вченого звання одержати таке звання в майбутньому?	44
44. Що таке "разовий захист " дисертації і в якому випадку він призначається	
45. Чи мають право бути присутніми на захисті дисертації родичі й друзі здобувача?	45
46. Які функції відведені в спеціалізованій ученій раді для комісії, котра готує попередній висновок щодо поданої до захисту дисертації?.....	45
47. У якому разі дисертація вважається прийнятною до захисту спеціалізованою радою?	45
48. Чи може здобувач наполягати на захисті дисертації, якщо комісія спеціалізованої ради подала негативний висновок?.....	45
49. Чи може здобувач під час захисту дисертації відмовитися відповідати на запитання, подане в некоректній формі людиною, далекою від науки?.....	46
50. Про що має говорити здобувач у прикінцевому слові?	46
51. Яким чином здобувач наукового ступеня має право зняти дисертацію з розгляду під час засідання спеціалізованої вченої ради?	46
52. В якому разі дисертація знімається з розгляду без права повторного захисту?.....	46
53. Чи може бути подана до повторного захисту у переробленому вигляді дисертація, щодо якої два роки тому за результатами захисту якої спеціалізована вчена рада прийняла негативне рішення?.....	46
54. Чи може відбуватися повторний захист дисертації з участю офіційних опонентів, які брали участь у захисті, за результатами якого прийнято негативне рішення?.....	46

55. Чи потрібен дозвіл ВАК на повторний захист дисертації? ..	47
56. Чи вважається позитивним рішення спеціалізованої вченої ради, котра здійснює колективне рецензування, якщо за нього шляхом таємного голосування проголосувала проста більшість членів ради, які брали участь у голосуванні?.....	47
57. Чи має право захищати дисертацію з медичних чи ветеринарних наук здобувач, котрий не має відповідної повної вищої освіти?	47
58. Чи повинен здобувач відшкодувати витрати, пов'язані з проведенням засідання спеціалізованої вченої ради, на якому відбувається захист його дисертації?	47
59. Хто може претендувати на присвоєння вченого звання професора?.....	48
60. Які вимоги ставляться до здобувача вченого звання доцента? 48	
61. Для яких категорій здобувачів учених звань професора і доцента існують винятки?	49
62. Кому і за яких передумав присвоюється вчене звання старшого наукового співробітника?.....	50
63. Які документи атестаційної справи здобувача вченого звання старшого наукового співробітника подаються до ВАК України? 50	
64. Чи може бути присвоєне вчене звання доцента, професора, старшого наукового співробітника людині, котра постійно не займається науковими дослідженнями?	51
65. Протягом якого періоду повинне розглядатися в МОН України чи ВАК України подання про присвоєння вченого звання?.....	51
66. Протягом якого періоду ВАК України повинен прийняти рішення щодо певної дисертації?.....	51
67. Чи може бути знята з розгляду здобувачем чи відкликана спеціалізованою вченою радою дисертація, яка надійшла на розгляд до ВАК України?	52
68. Чи може подаватися до повторного захисту в переробленому вигляді дисертація, за результатами захисту якої президія ВАК скасувала рішення спеціалізованої вченої ради про присудження авторові наукового ступеня, до тієї ж ради, в якій відбувався захист?.....	52
69. В якому разі ВАК надсилає дисертацію на колективну рецензію і який порядок її підготовки?.....	52
70. Які документи атестаційної справи здобувача наукового ступеня доктора наук подаються до ВАК?	53
71. Чи потрібен громадянину України дозвіл ВАК нашої держави для захисту дисертації в іншій країні?.....	54
72. Які документи подаються до ВАК з питань переатестації вченого, якому присуджено науковий ступінь в іншій країні?	55

73. У яких випадках здобувач має право зняти дисертацію з розгляду?.....	56
74. У яких випадках експертна рада запрошує на засідання здобувача наукового ступеня?.....	56
75. Який статус і функції експертної ради ВАК України?.....	56
76. Хто формує персональний склад експертної ради ВАК України?... 56	
77. Хто не може бути призначеним експертом для розгляду певної дисертації?	57
78. Які факти беруться до уваги експертами при розгляді атестаційних справ здобувачів ученого звання старшого наукового співробітника?	57
79. Як здійснюється в експертній раді розгляд докторської дисертації, виконаної за двома спеціальностями?	57
80. Чи мають право брати участь у засіданні експертної ради науковий керівник чи науковий консультант здобувача?	57
81. Чи можуть брати участь в обговоренні дисертації і в голосуванні члени експертної ради, які є офіційними опонентами здобувача, а також науковими керівниками (консультантами) чи співавторами здобувача?.....	57
82. Чи може заступник голови експертної ради бути офіційним опонентом?	57
83. Чи не є порушенням розгляд в експертній раді атестаційної справи кандидата наук протягом двох місяців?	58
84. Чи має право голова спеціалізованої вченої ради вимагати в експерта інформацію про хід розгляду певної атестаційної справи?....	58
85. Чи може здобувач оскаржити негативне рішення спеціалізованої ради щодо своєї дисертації?.....	58
86. Яка процедура оскарження рішення вченої (науково-технічної) ради щодо присвоєння (позбавлення) вченого звання?	58
87. Яка процедура розгляду у спеціалізованій ученій раді апеляції щодо присудження наукового ступеня?	58
88. Чи має чинність рішення вченої ради, яка розглядає апеляцію, якщо за нього проголосувало n п'ятдесят відсотків плюс один голос від кількості присутніх на засіданні членів ради?.....	59
89. У яких випадках і за якою процедурою ученого позбавляють наукового ступеня?.....	59
90. Чи вважається позбавленим ученого звання чи наукового ступеня фахівець, якщо рішення ради про це прийняте простою більшістю голосів членів ради, які взяли участь у голосуванні?	60
91. Чи є остаточним рішення вченої ради про позбавлення фахівця наукового ступеня чи вченого звання?.....	60

92. Як проводиться в Україні переатестація наукових і науково-педагогічних працівників, які мають наукові ступені, присуджені їм в інших країнах?	60
93. Який порядок прийняття рішень про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника?	61
94. Хто має право подавати клопотання про переатестацію науковця-громадянина України, який має науковий ступінь, присуджений в іншій країні?	62
95. Чи повинен брати участь у засіданні спеціалізованої вченої ради науковець - громадянин України, який проходить переатестацію як власник диплома про присудження наукового ступеня в іншій країні? .	62
96. Чи правомірно спеціалізованій ученій раді, котра переатестовує фахівця, що отримав в іншій державі диплом доктора наук і не має ступеня кандидата наук, прийняти рішення про присудження йому ступеня кандидата наук?	62
97. В якому разі здобувач має право зняти з розгляду свою дисертацію, захищену в іншій країні і подану з метою його переатестації як фахівця?	63
98. Що необхідно зробити власникові диплома чи атестата, аби одержати його дублікат замість втраченого?	63
99. Чи можна замінити диплом чи атестат у зв'язку зі зміною імені чи прізвища?	63
100. Чи може колишній здобувач звернутися до спеціалізованої вченої ради для одержання копії документа зі своєї атестаційної справи через сім років після захисту дисертації?	63
Додатки	65

1. Хто здійснює в Україні державну атестацію науковців і якими законодавчими актами цей процес регулюється?

Процес державної атестації наукових і науково-педагогічних працівників здійснюється в Україні органом центральної виконавчої влади - Вищою атестаційною комісією України, котра діє на засадах "Положення про Вищу атестаційну комісію України", затвердженого Указом Президента України від 25 лютого 1999 р. №216/99.

Зокрема основними завданнями ВАК України є:

формування та забезпечення функціонування системи атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

участь у формуванні та реалізації разом з іншими центральними органами виконавчої влади державної політики щодо перспектив розвитку науки і техніки, кадрового потенціалу країни з урахуванням світового рівня науково-технічного прогресу;

забезпечення єдності вимог до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів, вченого звання старшого наукового співробітника;

координація діяльності органів виконавчої влади і керівництво роботою науково-дослідних (науково-технічних) установ і вищих навчальних закладів у галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

проведення атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

керівництво роботою з присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника;

розвиток міжнародного співробітництва у галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

ВАК України відповідно до покладених на неї завдань:

формує в установленому порядку мережу спеціалізованих учених рад для захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук у вищих навчальних закладах, науково-дослідних (науково-технічних) установ та інших організаціях, що проводять наукові та науково-технічні дослідження, затверджує персональний склад зазначених рад і перелік спеціальностей, за якими ці ради можуть проводити захист дисертацій, присуджувати наукові ступені;

організовує і проводить періодичну атестацію спеціалізованих учених рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ, інших організацій, що проводять наукові та науково-технічні дослідження;

отримує звіти про роботу спеціалізованих учених рад, припиняє або обмежує в установленому порядку їх діяльність;

формує мережу експертних рад і за їх участі проводить експертизу дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук і атестаційних справ, які надходять із спеціалізованих учених рад та вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ, періодично проводить оновлення складу експертних рад;

затверджує за погодженням з Міністерством освіти і науки перелік спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань;

розробляє і затверджує вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, вченого звання старшого наукового співробітника;

аналізує разом із заінтересованими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади актуальність дисертаційних досліджень з урахуванням вимог науково-технічного та суспільного прогресу, розробляє відповідні рекомендації для керівників вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ і спеціалізованих учених рад;

надсилає у разі потреби до відповідних спеціалізованих учених рад та вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, атестаційні справи на додаткову експертизу для визначення їх відповідності встановленим вимогам;

видає в установленому порядку дипломи кандидата наук і доктора наук;

присвоює на підставі рішень вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ учене звання старшого наукового співробітника і видає в установленому порядку атестати старшого наукового співробітника;

скасовує рішення спеціалізованих учених рад про присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук у разі порушення цими радами встановленого порядку присудження наукових ступенів;

позбавляє в установленому порядку наукових і науково-педагогічних працівників наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, вченого звання старшого наукового співробітника;

розробляє і подає на затвердження Кабінету Міністрів проект Порядку присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, розглядає пропозиції щодо удосконалення порядку атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

разом із заінтересованими державними установами та організаціями організовує роботу, пов'язану з встановленням еквівалентності дійсних в Україні документів, що засвідчують присудження наукових ступенів, аналогічним документам, виданим органами атестації інших держав;

вирішує в установленому порядку питання нострифікації (визнання) в Україні документів, що засвідчують присудження наукових ступенів, виданих відповідними органами інших держав;

розглядає апеляції на рішення спеціалізованих учених рад щодо присудження (не присудження) наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, а також учених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ щодо присвоєння (не присвоєння) вченого звання старшого наукового співробітника;

забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням;

бере участь в роботі міжнародних організацій, конгресів та конференцій, проводить наради, семінари та інші заходи з питань атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

аналізує стан розвитку мережі аспірантури і докторантури, рівень забезпеченості держави науковими і науково-педагогічними кадрами вищої кваліфікації;

створює банки даних щодо наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

забезпечує видання інформаційних матеріалів з питань атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

Для розгляду найважливіших питань розвитку галузі, обговорення напрямів діяльності ВАК України, оперативного та узгодженого вирішення питань, що належать до компетенції ВАК, утворюється президія ВАК України.

До складу президії входять голова ВАК України, його заступники та вчений секретар ВАК України за посадами, керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також провідні вчені - представники державних академії наук і державних вищих навчальних закладів.

Президія ВАК України розглядає і затверджує атестаційні висновки щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук і доктора наук, приймає рішення про видачу дипломів кандидата наук і доктора наук, а також рішення про видачу атестатів старшого наукового співробітника.

Головний правовий документ, яким регулюється процес атестації науковців – „порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань”, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 року №644 з наступними змінами і доповненнями.

Діяльність спеціалізованих учених рад і експертних рад ВАК України регулюється "Положенням про спеціалізовані вчені ради", затвердженим наказом ВАК України від 14.07.1997 року №448 з наступними змінами і доповненнями, і "Положенням про експертну раду Вищої атестаційної комісії України", затвердженим наказом ВАК України від 14.07.1997 р. №448 з наступними змінами і доповненнями.

Крім цього, є низка інших нормативних документів ВАК України, в яких сформульовано вимоги до дисертацій і авторефератів дисертацій, до публікацій результатів дисертаційних досліджень і основного змісту матеріалів дисертацій.

У згаданих та інших нормативних документах докладно роз'яснені всі найважливіші деталі процедури захисту дисертації і власне державної атестації науковців. Всі ці акти надруковані в "Бюлетені Вищої атестаційної комісії України", а також в окремих виданнях, зокрема в брошурах і книжках "Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" (К., 2002 р.), "Довідник здобувача наукового ступеня" (К., 2000 р.), "Де і як публікувати результати дисертаційних досліджень" (К., 2003 р.), "Довідник офіційного опонента" (К., 2001 р.) та інших виданнях. Методика підготовки дисертації до захисту докладно розкрита в книжці "Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня" (К., 2001 р.).

2. Чи може здобути науковий ступінь чи вчене звання людина, котра не має вищої освіти ?

Ні, не може. Наукові ступені доктора і кандидата наук присуджують, а вчені звання доцента, професора і старшого наукового співробітника присвоюють лише особам, які мають повну вищу освіту, глибокі фахові знання та значні досягнення в певній галузі науки, в педагогічній діяльності.

3. Як вступити до аспірантури охочому здобути науковий ступінь і які умови навчання в ній?

Вищі навчальні заклади, наукові установи вміщують у засобах масової інформації оголошення про конкурента прийом до аспірантури не пізніше, ніж за три місяці до початку прийому із зазначенням наукових спеціальностей, термінів та умов прийому, переліку необхідних для вступу документів.

Вступники до аспірантури подають на ім'я керівника вищого навчального закладу, наукової установи такі документи: 1) заяву; 2) особовий листок з обліку кадрів; 3) список опублікованих наукових праць і винаходів. Аспіранти, які не мають опублікованих наукових праць і винаходів, подають наукові доповіді (реферати) з обраної ними наукової спеціальності; 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою №286-у; 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра (особи, які здобули відповідну освіту за кордоном, - копію нострифікованого диплома; 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів, якщо вони складені. Паспорт і диплом про вищу освіту подаються вступником особисто.

Тема дисертації, індивідуальний план роботи аспіранта після обговорення кафедрою, відділом, лабораторією затверджує вчена рада вищого навчального закладу, наукової установи не пізніше тримісячного терміну після зарахування його до аспірантури.

Керівники підприємств, установ і організацій зобов'язані звільнити з роботи осіб, зарахованих до аспірантури з відривом від виробництва, в необхідний для своєчасного прибуття на навчання термін. Підставою для звільнення з роботи є копія наказу про зарахування особи до аспірантури.

Особам, зарахованим до аспірантури з відривом від виробництва, стипендія признається з дня їх зарахування, а тим, які навчаються в аспірантурі за контрактом, відповідно до умов контракту.

Аспіранти мають право: 1) користуватися навчально-виробничою, науковою, культурно-спортивною, оздоровчою базою вищих навчальних закладів, наукових установ; 2) отримувати всі види відкритої наукової інформації та наукового консультування; 3) брати участь у науковій діяльності кафедри, відділу, лабораторії; 4) отримувати державну стипендію встановленого розміру в разі зарахування на навчання з відривом від виробництва за державним замовленням; 5) переривати навчання з поважних причин із подальшим його продовженням; 6) щорічно відпочивати на канікулах тривалістю до двох календарних місяців, які включаються до загального терміну навчання у разі зарахування на навчання з відривом від виробництва; 7) брати участь у виборах до органів самоврядування вищого навчального закладу, наукової установи; 8) працювати за сумісництвом відповідно до законодавства України; 9) навчатися і працювати в безпечних і нешкідливих для здоров'я умовах; 10) одержати на час навчання впорядковане житло - у разі зарахування на навчання з відривом від виробництва за державним замовленням - за умови оплати самим аспірантом вартості користування житлом; 11) бути працевлаштованим згідно з типовою угодою в разі зарахування на навчання за державним замовленням або контрактом (у разі навчання поза державним замовленням).

Вищим навчальним закладам, науковим установам забороняється покладати на аспірантів обов'язки, не пов'язані з підготовкою дисертації.

Термін навчання в аспірантурі зараховується до науково-педагогічного стажу.

Аспіранти зобов'язані: 1) дотримуватися вимог законодавства, моральних, етичних норм поведінки; 2) глибоко оволодіти знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищуючи загальний культурний рівень; 3) опанувати методологією проведення наукових досліджень; 4) виконувати індивідуальний план роботи над дисертацією; індивідуальний план роботи аспіранта передбачає складання кандидатських іспитів із спеціальності, іноземної мови та філософії, а в разі необхідності - додаткового іспиту, визначеного рішенням спеціалізованої вченої ради закладу, установи, де передбачається захист дисертації, і заліків із дисциплін, визначених рішенням вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи з урахуванням профілю підготовки; 5) звітувати про хід виконання дисертації на засіданні кафедри, відділу, лабораторії, вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи; 6) у встановлений термін захистити дисертацію або подати її спеціалізованій ученій раді; 7) дотримуватися статуту і правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи.

Взаємозобов'язання аспіранта, підготовка якого здійснюється за державним замовленням, і вищого навчального закладу, наукової установи визначаються в типовій угоді, якою передбачається своєчасне закінчення роботи над дисертацією, працевлаштування після закінчення аспірантури, забезпечення відповідних умов праці, надання впорядкованого житла тощо, та відповідальність сторін у разі невиконання умов типової угоди.

Підготовка аспірантів понад державне замовлення здійснюється на підставі контрактів, укладених між вищими навчальними закладами, науковими установами та вступниками до аспірантури (установами, організаціями та підприємствами, що направили їх на навчання), якими передбачається повне відшкодування витрат на їх підготовку, зокрема виплату стипендії.

До терміну навчання в аспірантурі не включається період хвороби (тривалістю понад один місяць), перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також відсутність з інших поважних причин, передбачених законодавством України.

Аспірант може бути відрахованим з аспірантури за грубе порушення правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи за вчинення протиправних дій, а також за невиконання індивідуального плану роботи без поважних причин. Аспірант, який був зарахований до аспірантури за державним замовленням і відрахований через зазначені причини, відшкодовує вартість навчання згідно із законодавством України.

Аспіранти можуть бути направлені на стажування до провідних вітчизняних і закордонних наукових центрів.

Аспірант, який успішно захистив дисертацію до закінчення терміну навчання, вважається таким, що повністю виконав індивідуальний план роботи і припиняє навчання в аспірантурі з дня захисту дисертації.

До аспірантури на конкурсній основі приймаються особи, які мають вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра. На клінічні кафедри, у відділи та

лабораторії вищих навчальних закладів медичного профілю, а також медичних наукових установ до аспірантури приймаються особи, які на час вступу мають не менше двох років стажу робота лікарем після закінчення інтернатури, лікарський фах якої відповідає науковій спеціальності аспірантури, або мають кваліфікацію магістра медицини. За такими спеціальностями, як патологічна анатомія, токсикологія, патологічна фізіологія, імунологія і алергологія, мікробіологія, екологія, генетика, паразитологія, мікологія, вірусологія, та науковими спеціальностями таких галузей, як фармацевтичні науки, профілактична медицина, приймаються особи, які мають кваліфікацію спеціаліста та закінчили інтернатуру з лікарського (провізорського) фаху, що відповідає фахові аспірантури.

Термін навчання в аспірантурі з відривом від виробництва не перевищує трьох років, а без відриву від виробництва - чотирьох років.

Для проведення прийому до аспірантури створюється приймальна комісія під головуванням керівника (заступника керівника) вищого навчального закладу, наукової установи. Рішення про допуск до складання вступних іспитів до аспірантури вноситься прийнятною комісією за результатами співбесіди, розгляду реферату та поданих наукових праць з урахуванням письмового висновку передбачуваного наукового керівника, про що вступник до аспірантури повідомляється у тижневий термін.

Приймальна комісія може відмовити вступнику в допуску до складання вступних іспитів у зв'язку з неподанням у встановлений термін усіх або окремих документів.

Вступники складають іспити із спеціальності (в обсязі навчальної програми для спеціаліста або магістра, яка відповідає обраній ними науковій спеціальності), із філософії та однієї з іноземних мов на вибір - англійської, німецької, іспанської, італійської, французької - в обсязі навчальних програм для вищих навчальних закладів IV рівня акредитації, затверджених МОН України. Результати вступних іспитів дійсні протягом календарного року. Вступники, які на час вступу до аспірантури склали всі або декілька кандидатських іспитів, звільняються від відповідних вступних іспитів і їм зараховуються оцінки кандидатських іспитів.

Особам, які допущені до складання вступних іспитів до аспірантури, для підготовки до них та їх складання надається один раз на рік додаткова оплачувана відпустка за місцем роботи з розрахунку 10 днів на кожен іспит. Особи, які вступають до аспірантури з одним або кількома складеними кандидатськими іспитами, користуються додатковою оплачуваною відпусткою для складання іспитів, що залишилися, з розрахунку 10 днів на кожен іспит. Особи, які склали всі кандидатські іспити, правом на додаткову відпустку для складання вступних іспитів до аспірантури за місцем роботи не користуються.

У разі одержання однакових оцінок переважно право на зарахування мають вступники, рекомендовані вченою радою вищого навчального закладу (факультету), наукової установи, які успішно закінчили магістратуру і склали всі або декілька кандидатських іспитів.

Кожному аспірантові одночасно з його зарахуванням відповідним наказом керівника вищого навчального закладу, наукової установи призначається науковий керівник, як правило, доктор наук або за рішенням вченої ради, як виняток, кандидат наук. Науковий керівник керує роботою над дисертацією, контролює виконання

затвердженого ним індивідуального плану та несе особисту відповідальність за якісне написання аспірантом дисертації.

Аспірант працює за індивідуальним планом роботи, не менше ніж два рази на рік звітує про його виконання на засіданні кафедри, відділу, лабораторії і щорічно атестується науковим керівником. За результатами атестації аспірант переводиться на наступний рік навчання або відраховується з аспірантури.

Аспірантам, які навчаються без відриву від виробництва та успішно виконують індивідуальний план роботи, за місцем роботи надається додаткова оплачувана щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів для складання кандидатських іспитів і виконання роботи над дисертацією та, за їх бажанням, протягом чотирьох років навчання - один вільний від роботи день на тиждень з оплатою його в розмірі 50 відсотків середньої заробітної плати.

Аспіранти, які закінчили навчання в аспірантурі з відривом від виробництва за державним замовленням, працевлаштовуються згідно з типовою угодою, а аспіранти, які закінчили навчання в аспірантурі поза державним замовленням згідно з контрактом.

4 Чи потрібен стаж практичної роботи за фахом для вступників до аспірантури?

Загалом така передумова не передбачена нормативними документами. Проте на клінічні кафедри, у відділі та лабораторії вищих навчальних закладів медичного профілю, а також медичних наукових установ до аспірантури приймаються особи, які на час вступу мають не менше двох років стажу роботи лікарем після закінчення інтернатури, лікарський фах якої відповідає науковій спеціальності аспірантури, або мають кваліфікацію магістра медицини. За такими спеціальностями, як патологічна анатомія, токсикологія, патологічна фізіологія, імунологія і алергологія, мікробіологія, екологія, генетика, паразитологія, мікологія, вірусологія та науковими спеціальностями таких галузей, як фармацевтичні науки, профілактична медицина, приймаються особи, які мають кваліфікацію спеціаліста та закінчили інтернатуру з лікарського (провізорського) фаху, що відповідає фахові аспірантури.

5. Чи можна підготувати і захистити дисертацію без навчання в аспірантурі?

Дисертацію можна підготувати і без навчання в аспірантурі. Здобувачами, які працюють над кандидатськими дисертаціями поза аспірантурою, можуть бути особи, які мають вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра. Здобувачі прикріплюються до вищих навчальних закладів, наукових установ, що мають аспірантуру з відповідних спеціальностей, з метою підготовки і захисту дисертації, а також для поглибленого теоретичного вивчення спеціальних дисциплін, вивчення іноземної мови та філософії, складання кандидатських іспитів. Термін підготовки дисертації - до 5 років.

Для прикріплення до вищого навчального закладу, наукової установи з метою написання кандидатської дисертації здобувач подає на ім'я його керівника заяву, до якої додається список опублікованих наукових праць і винаходів та копія диплома про вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра.

Для прикріплення до вищого навчального закладу, наукової установи з метою складання кандидатських іспитів здобувач подає на ім'я його керівника тільки заяву та витяг з рішення вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи, де виконується дисертаційна робота.

Керівник вищого навчального закладу, наукової установи на підставі письмового висновку передбачуваного наукового керівника за результатами співбесіди із здобувачем і висновків відповідної кафедри, відділу, лабораторії видає наказ про прикріплення здобувача і призначення наукового керівника. Науковими керівниками призначаються, як правило, доктори наук або за рішенням ученої ради, як виняток, кандидати наук.

У разі прикріплення здобувача тільки для складання кандидатських іспитів науковий керівник не призначається.

Здобувач протягом місяця після прикріплення до вищого навчального закладу, наукової установи подає на кафедру, у відділ, лабораторію на затвердження погоджений з науковим керівником індивідуальний план роботи. Тему дисертації здобувача після погодження на кафедрі, у відділі, лабораторії затверджує вчена рада вищого навчального закладу, наукової установи.

Здобувач працює над дисертацією за індивідуальним планом, щорічно звітується на засіданні кафедри, відділу, лабораторії і атестується науковим керівником. Здобувач, який не виконує індивідуального плану роботи без поважних причин на підставі висновків атестації наукового керівника і висновків кафедри, відділу, лабораторії підлягає відрахуванню.

Відповідно до індивідуального плану роботи здобувач користується необхідним обладнанням, лабораторіями, бібліотеками тощо за місцем прикріплення.

Здобувач складає за місцем прикріплення кандидатські іспити з наукової спеціальності, іноземної мови та філософії, а також за рішенням вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи інші іспити та заліки з урахуванням профілю підготовки. Якщо вищий навчальний заклад, наукова установа не має права приймати кандидатські іспити з окремих дисциплін (іноземна мова, філософія), за клопотанням керівництва цих навчальних закладів, наукових установ, здобувачеві дозволяється складати кандидатські іспити в інших вищих навчальних закладах і наукових установах, що мають у своєму складі відповідні комісії з приймання кандидатських іспитів. Здобувачі, які склали кандидатські іспити і виконали індивідуальний план роботи, допускаються до захисту дисертації.

Здобувачеві, який успішно поєднує виробничу або педагогічну діяльність із науковою роботою, може надаватися творча відпустка згідно із законодавством України.

Для надання допомоги здобувачам, які навчаються за спеціальними курсами і готуються до складання кандидатських іспитів, а також спеціалістам, які вступають до аспірантури при вищих навчальних закладах, наукових установах, можуть створюватися групи підготовки із залученням до проведення занять у них науково-педагогічних і наукових працівників. Витрати, пов'язані з функціонуванням груп підготовки для здобувачів сторонніх організацій, проводяться за рахунок коштів здобувачів або організацій, де вони працюють.

Особи, які раніше пройшли повний курс навчання в аспірантурі за державним замовленням, правом прикріплення до вищих навчальних закладів, наукових установ як здобувачі не користуються. Особи, які повністю використали термін прикріплення як здобувачі, правом повторного прикріплення не користуються.

6. Здобувач підготував дисертацію з історії зарубіжної літератури. Чи може він скласти кандидатський іспит не з англійської мови, яку він вивчав у вищому навчальному закладі, а з китайської?

Може. "Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів" така ситуація передбачена. Якщо для написання дисертації потрібні знання іншої (крім англійської, німецької, іспанської, італійської, французької) мови, керівник вищого навчального закладу, наукової установи може дозволити складання кандидатського іспиту з цієї мови.

7. Що таке "додаткова програма кандидатського іспиту із спеціальності"?

Кандидатські іспити із спеціальності приймаються за програмами, що складаються з двох частин: типової програми, затвердженої МОН і ВАК України, і додаткової програми, що розробляється відповідною кафедрою, відділом, лабораторією.

Додаткова програма кандидатського іспиту повинна включати нові розділи відповідної наукової спеціальності та питання, пов'язані з напрямом досліджень здобувача, а також враховувати останні досягнення у відповідній галузі науки і найновішу наукову літературу.

8. Хто має право бути присутнім на кандидатських іспитах, крім комісії і того, хто складає іспит?

На кандидатських іспитах можуть бути присутні члени відповідної спеціалізованої вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи, де складається іспит, керівник, заступник керівника, представники Міністерства освіти і науки України, Вищої атестаційної комісії України, Національної академії наук України, міністерств, інших органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, наукові установи, представники галузевих академій наук.

9. Які умови вступу і перебування в докторантурі?

Докторантура відкривається при вищих навчальних закладах третього або четвертого рівнів акредитації і прирівняних до них закладах післядипломної освіти, у наукових установах, які мають висококваліфіковані науково-педагогічні та наукові кадри, сучасну науково-дослідну, експериментальну та матеріальну базу.

Підготовка в докторантурі здійснюється лише з відривом від виробництва за рахунок:

- коштів Державного бюджету України - за державним замовленням для роботи в державному секторі народного господарства;
- коштів юридичних і фізичних осіб - на умовах контракту - для роботи у державному і недержавному секторах народного господарства;
- іноземців та осіб без громадянства на підставі міжнародних договорів України,

загальнодержавних програм, договорів, укладених вищими навчальними закладами, науковими установами з юридичними та фізичними особами.

Особи, які раніше пройшли повний курс перебування в докторантурі за державним замовленням, а також відраховані з неї за вчинення протиправних дій або невиконання індивідуального плану не мають права повторного вступу до докторантури за державним замовленням.

Вищі навчальні заклади, наукові установи вміщують у засобах масової інформації оголошення про конкурсний прийом до докторантури не пізніше ніж за три місяці до початку прийому із зазначенням наукових спеціальностей, термінів та умов прийому, переліку необхідних документів.

Вступники до докторантури подають на ім'я керівника вищого навчального закладу, наукової установи такі документи:

- 1) заяву;
- 2) особовий листок з обліку кадрів;
- 3) список опублікованих наукових праць і винаходів;
- 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою №286-у;
- 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра;
- 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів;
- 7) розгорнутий план дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук;
- 8) копію диплома про присудження наукового ступеня кандидата наук.

Паспорт, диплом про вищу освіту і диплом про присудження наукового ступеня кандидата наук подаються вступником особисто.

Тема дисертації, індивідуальний план роботи докторанта після обговорення кафедрою, відділом, лабораторією затверджується вченою радою вищого навчального закладу, наукової установи не пізніше тримісячного терміну після зарахування його до докторантури.

Керівники підприємств, установ і організацій зобов'язані звільнити з роботи осіб, зарахованих до докторантури в необхідний для своєчасного прибуття на навчання термін. Підстава для звільнення - копія наказу про зарахування особи до докторантури.

Особам, зарахованим до докторантури за державним замовленням стипендія призначається з дня їхнього зарахування, а там, які прийняті за контрактом, відповідно до умов контракту.

Докторанти мають право:

- 1) користуватися навчально-виробничою, науковою, культурно-спортивною, оздоровчою базою вищих навчальних закладів, наукових установ;
- 2) отримувати всі види відкритої наукової інформації та наукового консультування;
- 3) брати участь у науковій діяльності кафедри, відділу, лабораторії;
- 4) отримувати державну стипендію встановленого розміру в разі зарахування на навчання за державним замовленням;
- 5) переривати докторантуру з поважних причин із подальшим її продовженням; тривалість і кількість переривань докторантури, а також поважність причин визначаються вченою радою вищого навчального закладу, наукової установи;

6) щорічно відпочивати на канікулах тривалістю до двох календарних місяців, які зараховують до загального терміну навчання;

7) брати участь у виборах до органів самоврядування вищого навчального закладу, наукової установи;

8) працювати за сумісництвом відповідно до законодавства України;

9) навчатися і працювати у безпечних і нешкідливих для здоров'я умовах;

10) одержати на час перебування в докторантурі впорядковане житло - у разі зарахування до докторантури за державним замовленням - за умови оплати вартості користування житлом самим докторантом (іногороднім);

11) бути працевлаштованим згідно з типовою угодою у разі зарахування до докторантури за державним замовленням або контрактом (у разі прийому поза державним замовленням).

Покладення вищими навчальними закладами, науковими установами на докторантів обов'язків, не пов'язаних з підготовкою дисертації, забороняється.

Термін перебування в докторантурі включається до науково-педагогічного стажу.

Докторанти зобов'язані:

1) дотримуватися вимог законодавства, моральних, етичних норм поведінки;

2) глибоко оволодівати знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищувати загальний культурний рівень;

3) опанувати методологію проведення наукових досліджень;

4) виконувати індивідуальний план роботи над дисертацією;

5) звітувати про хід виконання дисертації на засіданні кафедри, відділу, лабораторії, вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи;

6) у встановлений термін захистити дисертацію або подати її спеціалізованій ученій раді.

7) дотримуватися статуту і правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи.

Взаємозобов'язання докторанта, підготовка якого здійснюється за державним замовленням, та вищого навчального закладу, наукової установи визначаються в типовій угоді, якою передбачається своєчасне закінчення докторантури, забезпечення відповідних умов праці, надання впорядкованого житла тощо, та відповідальність сторін у разі невиконання умов типової угоди.

Підготовка докторантів понад державне замовлення здійснюється на підставі контрактів, укладених між вищими навчальними закладами, науковими установами та вступниками до докторантури (установами, організаціями та підприємствами, що направили їх на навчання), якими передбачається повне відшкодування витрат на їх підготовку, зокрема виплату стипендії.

Термін перебування в докторантурі на загальних умовах не перевищує трьох років, якщо з поважних причин він не був продовжений.

До терміну перебування в докторантурі не включається період хвороби (тривалістю понад один місяць), період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також відсутність з інших поважних причин, передбачених законодавством України. Вчена рада вищого

навчального закладу, наукової установи оцінює обставини, що завадили можливості працювати над дисертацією, і визначає термін, на який продовжується перебування в докторантурі (як правило, не більше одного року).

В окремих випадках учена рада вищого навчального закладу, наукової установи може встановлювати термін перебування в докторантурі диференційовано - від одного до трьох років з урахуванням обсягу наукового доробку і ступеня готовності дисертації.

Докторант може бути відрахованим із докторантури за грубе порушення правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи, за вчинення протиправних дій, а також за невиконання індивідуального плану роботи без поважних причин. Докторант, який був зарахований до докторантури за державним замовленням і відрахований через зазначені причини відшкодовує вартість затрачених на його перебування в докторантурі витрат згідно із законодавством України.

Докторанти можуть бути направлені на стажування до провідних вітчизняних і зарубіжних наукових центрів. Витрати, пов'язані з їхнім відрядженням, проводяться згідно із законодавством України.

Докторант, який успішно захистив дисертацію до закінчення терміну перебування в докторантурі, вважається таким, що повністю виконав індивідуальний план роботи, і відраховується з докторантури з дня захисту дисертації.

До докторантури приймаються особи, які мають науковий ступінь кандидата наук, наукові здобутки та опубліковані праці з обраної наукової спеціальності і які спроможні на високому науковому рівні проводити фундаментальні, пошукові і прикладні наукові дослідження.

Кафедра, відділ, лабораторія протягом одного місяця з часу отримання документів заслуховує наукові доповіді вступників до докторантури, розглядає розгорнуті плани роботи над дисертаціями і шляхом таємного або відкритого голосування визначає можливість зарахування кожної особи до докторантури.

Вчена рада вищого навчального закладу, наукової установи також протягом місяця розглядає висновок кафедри, відділу, лабораторії щодо вступника і приймає рішення про його зарахування до докторантури.

Для надання допомоги докторанту в написанні дисертації за місцем його підготовки може призначатися з числа висококваліфікованих науково-педагогічних і наукових кадрів - докторів наук - науковий консультант, який несе особисту відповідальність за якісне і своєчасне виконання докторантом дисертації. Науковими консультантами можуть призначатися також провідні вчені - доктори наук із сторонніх організацій.

Щороку докторанти подають до вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи після попереднього обговорення на кафедрі, у відділі, лабораторії звіт про виконання індивідуального плану роботи, за результатами якого проводиться їх атестація і приймається рішення про подальше перебування в докторантурі.

10. На яких умовах переводить працівників вищих навчальних закладів на посади наукових працівників для завершення докторських дисертацій?

Кандидати наук, які мають вагомий здобутки з певної наукової спеціальності і виконали не менше двох третин плану дисертаційної роботи, можуть переводитися

на посади наукових співробітників для завершення докторських дисертацій тривалістю до двох років.

Кандидати наук, які бажають перейти на посаду наукового співробітника, подають на ім'я керівника вищого навчального закладу за місцем роботи заяву із зазначенням необхідної тривалості перебування на посаді наукового співробітника, а також розгорнутий план докторського дисертації, календарний графік його виконання та список опублікованих наукових праць і винаходів.

Вчена рада вищого навчального закладу, в якому кандидат наук працює на штатній педагогічній посаді, розглянувши висновки відповідної кафедри щодо можливості переведення кандидата наук на посаду наукового співробітника визначає можливі терміни виконання докторської дисертації і приймає рішення про його переведення.

Кандидати наук, звільнені з педагогічної роботи у зв'язку з переведенням на посади наукових співробітників для завершення докторської дисертації, при потребі можуть бути прикомандировані до інших навчальних закладів або наукових установ за погодженням із ними. Вищі навчальні заклади і наукові установи, що дали згоду на прикомандирування наукового співробітника для завершення докторської дисертації, призначають йому наукового консультанта і здійснюють контроль за роботою наукового співробітника. Заробітна плата науковому співробітнику, прикомандированому до вищого навчального закладу, наукової установи, виплачується за його основним місцем роботи, а витрати на відрядження оплачуються згідно із законодавством.

Посадові оклади кандидатів наук, переведених для завершення докторської дисертації на посади наукових співробітників за місцем їхньої роботи, встановлюються на рівні посадових окладів наукових співробітників - кандидатів наук наукової установи, яка підпорядковується або входить до складу вищого навчального закладу, а для прикомандированих наукових співробітників - на рівні посадових окладів наукових співробітників - кандидатів наук наукової установи, яка підпорядкована або входить до складу вищого навчального закладу, який його прикомандирував.

Особи, переведені для завершення докторських дисертацій на посади наукових співробітників у вищому навчальному закладі, після закінчення першого року перебування на посаді наукового співробітника проходять атестацію, за підсумками якої вченою радою вищого навчального закладу приймається рішення про подальше перебування їх на посаді наукового співробітника на наступний річний термін.

Прикомандировані для завершення докторських дисертацій до вищих навчальних закладів, наукових установ, подають річний звіт ученій раді вищого навчального закладу, наукової установи за місцем прикомандирування, висновки якої направляються вищому навчальному закладові, у штаті якого перебуває науковий співробітник, і враховуються при вирішенні питання про його подальше перебування на цій посаді на наступний річний термін.

Після закінчення терміну перебування на посаді наукового співробітника для завершення докторської дисертації кандидат наук зобов'язаний подати докторську дисертацію і доповіді про це на вченій раді вищого навчального закладу (факультету), наукової установи, де виконувалася дисертація.

За кандидатами наук, переведеними на посади наукових співробітників для завершення докторських дисертацій, зберігається право повернення до вищого

навчального закладу, який направив їх для завершення докторських дисертацій, на посади викладачів з урахуванням набутого ними рівня кваліфікації.

Кандидати наук, які були переведені на посади наукових співробітників для завершення докторських дисертацій, але не завершили їх, надалі права вступу до докторантури та права отримання творчої відпустки не мають.

11. Чи обов'язково потрібен здобувачеві наукового ступеня для здійснення дисертаційного дослідження науковий керівник?

Як правило, згідно з п. 11 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" науковий керівник (чи науковий консультант) призначається вченою радою одночасно із затвердженням теми дисертації.

12. Які характерні особливості дисертації порівняно з іншими видами наукових праць?

Дисертація на здобуття наукового ступеня є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії. Вона містить висунуті автором для прилюдного захисту науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характерна єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку.

Якщо дисертацією є опублікована монографія, вона має відповідати низці умов, а саме:

- повинна бути опублікована без співавторів;
- обов'язково повинна містити результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше у фахових наукових виданнях України та інших країн;
- обсяг основного змісту монографії для здобуття наукового ступеня доктора наук у галузі гуманітарних та суспільних наук становить не менше 15 обліково-видавничих аркушів, у галузі природничих та технічних наук - не менше 10 обліково-видавничих аркушів;
- у вихідних даних монографії мають бути зазначені не менше двох рецензентів - докторів наук, фахівців за спеціальністю дисертації;
- монографія повинна бути рекомендована до захисту вченою радою наукової установи, організації або вищого навчального закладу, про що має бути зазначено у вихідних даних;
- тираж монографії повинен бути не меншим 300 примірників;
- монографія має містити міжнародний реєстраційний номер ІЗВМ;
- монографія повинна бути видана з повним дотриманням вимог щодо редакційного оформлення і відповідати державним стандартам;
- монографія на час подання до захисту повинна перебувати у фондах бібліотек України, перелік яких затверджено постановою президії ВАК України від 22.05.1997 р. №1 в/5. (Див. відповідь на запитання №20).

13. Як вибрати тему дисертаційного дослідження?

Вибір теми дисертації надзвичайно важливий етап у науковій біографії аспіранта чи здобувача. Часом від цього залежить усе майбутнє людини: стане вона удачливим дослідником чи розчарованим невдахою.

Є три різновиди дослідницьких тем: тема, як частка загальної проблематики, над якою працює науковий заклад, кафедра чи науково-виробнича установа; ініціативна тема; замовлена тема. Кожен із цих різновидів має свої особливості.

Теми першої групи мають перевагу в тому, що вони розвивають проблему, над якою працює колектив; тут уже є певна теоретична база і практичні напрацювання, коло досвідчених фахівців, не може бути проблем з вибором керівника чи консультанта; тут, напевно, є і спеціалізована рада, що може приймати до захисту і проводити захисти дисертацій з обраного фаху.

Ініціативні теми - це результат власного наукового пошуку здобувача. Добре, якщо здобувач, справді, готовий до такого піонерського дослідження з огляду на неабияку попередню фахову підготовку. Якщо ж такий вибір продиктований переоцінкою власних можливостей, або навіть недостатньою кваліфікацією, то в цьому разі на здобувача чагує ціла низка небезпек, серед яких напружена і тривала ліквідація прикрих прогалин у науковій ерудиції - аж ніяк не найстрашніша. Тут без поради наукового керівника не обійтися; він має, певна річ, підтримати сміливу ініціативу здобувача, але така його підтримка не повинна живити безпідставні амбіції наукового новобранця, аби застерегти його від невдачі на самому початку шляху в науку.

Замовлені теми, як правило, пов'язані з планами науково-дослідних робіт прагматичного характеру; у цьому разі головне з'ясувати реальність виконання теми з огляду на попередні розроблення в цій галузі, наявність відповідної теоретичної бази і матеріальних передумов для успішного здійснення експерименту, якщо такий передбачається.

Обираючи тему, слід керуватися такими критеріями: актуальність і новизна; наявність достатньої теоретичної бази; можливість виконання її в даній установі; зв'язок її з конкретними господарськими планами і довготривалими програмами; можливість отримання від впровадження результатів дослідження технічного, економічного і соціального ефекту.

Допоможе обрати тему ознайомлення з аналітичними оглядами і статтями у спеціальній періодиці, бесіди і консультації з фахівцями, які орієнтуються в проблематиці, знають маловивчені напрямки в тій чи тій спеціальності.

14. Які головні вимоги до дисертаційних досліджень і їх оформлення?

Назва дисертації повинна бути, по можливості, короткою, відповідати обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми, вказувати на мету дисертаційного дослідження і його завершеність.

При написанні дисертації слід обов'язково посилатися на авторів і джерела, в яких запозичено матеріали або прямі результати.

Якщо певні наукові результати належать також і співавторам, здобувач повинен відзначити цей факт у дисертації.

У разі використання запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту.

Зміст і результати дослідження мають викладатися стисло, логічно і аргументовано. Слід уникати загальників, бездоказових тверджень, повторення тих самих міркувань і виразів.

Дисертацію подають у вигляді спеціально підготовленого рукопису у твердому переплетенні.

Структура дисертації має такий вигляд: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень (при необхідності); вступ; основна частина; висновки; список використаних джерел; додатки (при необхідності).

У *вступі* розкривається сутність і стан наукового завдання та його значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Далі подають загальну характеристику дисертації в такій послідовності: актуальність теми; зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; мета і завдання дослідження; наукова новизна одержаних результатів; особистий внесок здобувача; апробація результатів дисертації; публікації (у кількох монографіях, статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, авторських свідоцтвах опубліковані результати дисертації).

Основна частина дисертації складається із розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному текстові кожного розділу може передувати передмова з коротким описом обраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів дослідження. У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

У розділах основної частини подають: огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень; виклад загальної методики і основних методів досліджень; експериментальну частину і методику досліджень; відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження; відомості про аналіз і узагальнення результатів досліджень.

В огляді літератури здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20% обсягу основної частини дисертації.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, наводять методи вирішення завдань і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення дисертаційних досліджень. У теоретичних роботах розкривають методи розрахунків, гіпотези, що розглядають, в експериментальних - принципи дії і характеристики розробленої апаратури, оцінки похибок вимірювань.

У наступних розділах з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Здобувач повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності отриманих результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які зумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

У *висновках* викладають найважливіші наукові та практичні результати, отримані в дисертації, які повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для науки і практики. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі розкривають методи вирішення поставленої в дисертації наукової проблеми, їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями.

У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання.

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найзручніший для користування і рекомендований при написанні дисертації), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи.

Додатки за потреби можуть включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації: проміжні математичні доведення, формули і розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; протоколи і акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту; інструкції і методики, опис алгоритмів і програм вирішення задач на ЕОМ, які розроблені в процесі виконання дисертаційної роботи; ілюстрації допоміжного характеру.

Загальні вимоги до оформлення дисертації такі:

- дисертацію друкують на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) через два міжрядкові інтервали до тридцяти рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Можна також використовувати папір форматів у межах від 203 x 288 до 210 x 297 мм і подати таблиці та ілюстрації на аркушах формату А3;

- всі примірники дисертації повинні бути ідентичними;

- обсяг основного тексту докторської дисертації повинен становити 11-13 авторських аркушів (для суспільних і гуманітарних наук 15-17 авторських аркушів). Обсяг основного тексту кандидатської дисертації повинен становити 4,5-7 авторських аркушів (для суспільних і гуманітарних наук - 6,5-9 авторських аркушів). Зазначений вище обсяг дисертацій розрахований на використання при їх оформленні звичайних (не портативних) друкарських машинок при друкуванні через два інтервали на папері формату А4 або комп'ютерів із використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом;

- текст потрібно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий - не менше 20 мм, правий - не менше 10 мм, верхній - не менше 20 мм, нижній - не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою;

- вписувати в текст окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту;

- друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання дисертації, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому місці або між рядками виправленого тексту (фрагмента малюнка) машинописним способом. Допускається не більше двох виправлень на одній сторінці;

- роздруковані на ЕОМ програмні документи повинні відповідати формату А4 (мають бути розрізаними), їх включають до загальної нумерації сторінок дисертації і розміщують, як правило, в додатках;

- текст основної частини поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин дисертації "ЗМІСТ", "ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ", "ВСТУП", "РОЗДІЛ", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ", "ДОДАТКИ" друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам. Кожну структурну частину дисертації треба починати з нової сторінки. До загального обсягу дисертації не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів дисертації нумеруються на загальних підставах.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, малюнків, таблиць, формул, подають арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою дисертації є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Такі структурні частини, як "Зміст", "Перелік умовних позначень", "Вступ", "Висновки", "Список використаних джерел" не мають порядкового номера. Всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини дисертації, нумерують звичайним чином, не нумерують лише їх заголовки. Номер розділу ставлять після слова "розділ", після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовки розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між яким ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка. Наприклад: "2.3." (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: "1.3.2." (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в дисертації безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на

наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри яких більші формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Ілюстрації позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в дисертації подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис "Таблиця" із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: "Таблиця 1.2." (друга таблиця першого розділу). Якщо в дисертації одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) слово "Таблиця" і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинками пишуть слова "Продовження табл." і вказують номер таблиці, наприклад: "Продовження табл. 1.2".

Формули в дисертації (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах одної сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова "Примітки" ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1....

2....

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова "Примітка" ставлять крапку.

Ілюструють дисертацію, виходячи з певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невиправданним пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст - ілюстрації.

Назви ілюстрацій розміщуються після їхніх номерів. При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис).

Основними видами ілюстративного матеріалу в дисертаціях є: креслення, технічний рисунок, схема, фотографія, діаграма і графік. Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі.

Якість ілюстрацій повинна забезпечувати їх чітке відтворення (електрографічне копіювання), мікрофільмування. Ілюстрації виконують чорнилом, тушшю або пастою

чорного кольору на білому непрозорому папері. Слід застосовувати лише не штрихові! ілюстрації і оригінали фотознімків. Фотознімків розміром меншим за формат А4 наклеюють на стандартні аркуші білого паперу формату А4.

Цифровий матеріал у дисертації оформляється, як правило, у вигляді *таблиць*. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово "Таблиця" починають з великої літери. Назву не підкреслюють.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті, аби її можна було читати без повороту переплетеного блоку дисертації або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину над іншою в межах одної сторінки. Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її головку, в другому випадку - боковик. Якщо текст, що повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо - з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами "Те ж", а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

При використанні *формул* потрібно дотримуватися певних техніко-орфографічних правил. Найбільші, а також довгі та громіздкі формули, котрі мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують усередині рядків тексту. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони дані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова "де" без двокрапки.

Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) і ділення (:).

Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання у наступному тексті. Інші нумерувати не рекомендується. Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого берега сторінки без крапок від формули до її номера. Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний рядок формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формула міститься в рамці, то номер такої формули записують зовні рамки з правого боку навпроти основного рядка формули. Номер формули-дробу подають на рівні основної горизонтальної риси формули. Номер групи формул, розміщених на окремих рядках і об'єднаних фігурною дужкою (парантезом), ставиться справа від вістря парантеза, що міститься в середині групи формул і звернене в бік номера.

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнене слово; б) цього вимагає побудова тексту, що передує формулі. Розділовими знаками між формулами, котрі йдуть одна за одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою до її номера. Розділові знаки між формулами при парантезі ставлять усередині парантеза. Після таких громіздких математичних виразів, як визначники і матриці, можна розділові знаки не ставити.

Посилання і цитування в дисертації слід робити на останні видання публікацій. На більш ранні посилаються лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який ввійшов до останнього видання. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні треба точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул із джерела, на яке дано посилання в дисертації.

Рекомендується в основному тексті або в останніх абзацах розділів давати посилання на особисті наукові праці здобувача (принаймні ті, перелік яких наведено в авторефераті).

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз "так званий";

б) цитування повинне бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручення думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стоїть розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладенні думок інших авторів своїми словами), що дає значку економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора дисертації до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак запитання;

е) якщо автор дисертації, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться

крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (застережив наш. - М.Х.), (підкреслено мною. - М.Х.).

Бібліографічний опис у *списку використаних джерел* складають безпосередньо за друкованим твором або випишують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т. ін. Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей. Джерела можна розмішувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні дисертації), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку. Відомості про джерела, включені до списку, треба давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Додатки оформлюють як продовження дисертації на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розмішуючи їх у порядку появи посилань у тексті дисертації. Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках дисертації, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші під назвою дисертації друкують великими літерами слово "ДОДАТКИ".

15. Чи можна використати в докторській дисертації наукові результати кандидатської дисертації здобувача?

Ні, у докторській дисертації не дозволяється захищати положення та наукові результати, які висувалися на захист у кандидатській дисертації.

Матеріали кандидатської дисертації можуть використовуватися лише в оглядовій частині докторської дисертації.

16. Де варто публікувати результати дисертаційних досліджень?

Наукові результати дисертації відображають особистий внесок автора в їх досягнення і обов'язково повинні бути опубліковані автором у формі наукових монографій, посібників (для дисертацій з педагогічних наук) чи статей у наукових фахових виданнях України та інших країн. Переліки наукових фахових видань України, затверджених ВАК, публікуються у "Бюлетені Вищої атестаційної комісії України".

До опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать також дипломи на відкриття, патенти і авторські свідоцтва на винаходи, державні стандарти, промислові зразки, алгоритми та програми, що пройшли експертизу на новизну, рукописи праць, депонованих в установах державної системи науково-технічної інформації та анотованих у наукових журналах, брошури, препринти, технологічні частини проектів на будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння підприємств, інформаційні карти на нові матеріали, що внесені до державного банку даних, друковані праці (тези, доповіді, матеріали) наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо.

17. Яка мінімальна кількість публікацій необхідна здобувачам кандидатського і докторського ступенів?

Спеціалізована вчена рада має право приймати до захисту дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук за умови наявності в здобувача не менше 3-х публікацій у наукових фахових журналах, а також в інших періодичних наукових фахових виданнях України (їх перелік затверджує ВАК України) та інших країн, причому в галузях природничих і технічних наук за висновком спеціалізованої вченої ради при прийнятті дисертації до захисту до цієї мінімальної кількості замість однієї статті може бути долучене одне авторське свідоцтво на винахід або один патент, які безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації.

Докторську дисертацію можна захищати у вигляді опублікованої монографії або написаної дисертації. Якщо до спеціалізованої вченої ради подається монографія, то вона може бути успішно захищена тільки за таких умов:

- монографія повинна бути опублікована без співавторів;

- монографія має містити результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше у фахових наукових виданнях України та інших країн. Таких публікацій повинно бути не менше двадцяти. Причому в галузях природничих і технічних наук за висновком спеціалізованої вченої ради при прийнятті дисертації до захисту до цієї мінімальної кількості замість трьох статей можуть бути долучені три авторських свідоцтва на винахід або три патенти, які безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації. Не зараховуються праці, в яких відсутній повний опис наукових результатів, що засвідчує їх достовірність, або в яких повторюються результати, опубліковані раніше в інших наукових працях, що входять до списку основних.

Обсяг основного змісту монографії для здобуття наукового ступеня доктора наук у галузі гуманітарних і суспільних наук становить не менше 15-ти обліково-видавничих аркушів; у галузі природничих і технічних наук - не менше 10-ти обліково-видавничих аркушів.

Монографія повинна мати рецензії не менше двох докторів наук, фахівців зі спеціальності монографії, про що має бути зазначено у вихідних даних монографії.

Монографія повинна бути рекомендована до друку вченою радою наукової установи, організації або вищого навчального закладу, про що зазначається у вихідних даних.

Тираж монографії повинен бути не менше 300 примірників.

Монографія повинна бути видана з дотриманням усіх вимог державних стандартів України, мати міжнародний реєстраційний номер ISBN. Вона повинна бути наявною у фондах бібліотек України, перелік яких затверджено постановою президії ВАК України від 22 травня 1997 р. № 1 в/5 (Див. відповідь на запитання №20), на час подання монографії до захисту.

Якщо до захисту подається докторська дисертація у вигляді рукопису, то передумовою цього є також наявність у здобувача в галузі гуманітарних і суспільних наук опублікованої без співавторів монографії обсягом не менше 10-ти обліково-видавничих аркушів, яка містить власні результати наукових досліджень здобувачів і відповідає вимогам, викладеним вище.

Для здобувачів докторського ступеня у галузі природничих і технічних наук достатньо мати 20 публікацій за темою дисертації, надрукованих у наукових провідних

фахових виданнях, а також в інших періодичних наукових фахових виданнях України, затверджених ВАК України.

Обов'язковою передумовою подання дисертації до захисту є апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозиумах, семінарах, школах тощо.

Зокрема слід зауважити, що оприлюднення основного змісту дисертації є необхідною, але недостатньою умовою для успішного захисту.

18. Чи можна публікувати результати дисертаційного дослідження в закордонному виданні, котрого немає в переліках фахових видань, затверджених ВАК України?

Так, можна. Проте здобувач має пам'ятати, що закордонне видання справді повинне бути фаховим і знаним серед науковців, оскільки зарахування такої публікації залежить від оцінки видання членами спеціалізованої вченої ради і експертної ради ВАК.

19. Чи враховується при прийнятті до захисту дисертації наявність у здобувача дипломів на відкриття, патентів, авторських свідоцтв тощо?

Згідно з "Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" (п. 14) до опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать також дипломи на відкриття, патенти і авторські свідоцтва на винаходи, державні стандарти, промислові зразки, алгоритми та програми, що пройшли експертизу на новизну, рукописи праць, депонованих в установах державної системи науково-технічної інформації та анованих у наукових журналах, брошурах, препринти, технологічні частини проектів на будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння підприємств, інформаційні карти на нові матеріали, що внесені до державного банку даних, друковані праці (тези, доповіді, матеріали) наукових конференцій, конгресів, симпозиумів, семінарів, шкіл тощо.

У галузях природничих і технічних наук здобувачам кандидатського і докторського ступенів за висновком спеціалізованої вченої ради до мінімальної кількості публікацій може бути зараховане відповідно одне і три авторських свідоцтва на винахід або патентів, які безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації.

20. До яких установ обов'язково повинні надсилатися наукові видання, де публікуються основні результати дисертаційних робіт, а також наукові монографії?

Обов'язково повинні надсилатися наукові видання, в яких опубліковані основні результати дисертаційних робіт, зокрема й монографії, до таких установ:

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського

(03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3)

Національна парламентська бібліотека України (01601, Київ, вул. М. Грушевського, 1)

Державна науково-технічна бібліотека України (03171, Київ, вул. Антоновича, 180)

Львівська державна наукова бібліотека ім. В. Стефаника

(79000, Львів, вул. Стефаника, 2)

Одеська державна наукова бібліотека

(65020, Одеса, вул. Пастера, 13)

Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка

(61003, Харків, пров. Короленка, 18)

Книжкова палата України

(02094, Київ, просп. Гагаріна, 27)

21. До яких установ обов'язково надсилаються автореферати дисертацій?

Автореферати дисертацій обов'язково надсилаються до таких установ:

1. Адміністрація Президента України

(01220, Київ, вул. Банкова, 11)

2. Кабінет Міністрів України

(01008, Київ, вул. М. Грушевського, 12/2)

3. Міністерство освіти і науки України

(01033, Київ, просп. Перемоги, 10)

4. Вища атестаційна комісія України

(01001, Київ, вул. Хрещатик, 34)

5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського

(03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3)

6. Національна парламентська бібліотека України

(01601, Київ, вул. М. Грушевського, 1)

7. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника

(79001, Львів, вул. Стефаника, 2)

8. Одеська державна наукова бібліотека

(65020, Одеса, вул. Пастера, 13)

9. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка

(61003, Харків, пров. Короленка, 18)

10. Волинський державний університет ім. Лесі Українки

(43009, Луцьк, просп. Волі, 13)

11. Дніпропетровський національний університет

(49025, Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72)

12. Донецький національний університет

(83055, Донецьк, вул. Університетська, 24)

13. Запорізький державний університет

(69600, Запоріжжя, вул. Жуковського, 66)

14. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

(01017, Київ, вул. Володимирська, 64)

15. Львівський національний університет ім. Івана Франка

(79002, Львів, вул. університетська, 1)

16. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

(65057, Одеса, вул. Дворянська, 2)

17. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

(95038, Сімферополь, вул. Ялтинська, 4)

18. Сумський державний університет
(40007, Суми, вул. Римського-Корсакова, 2)
19. Ужгородський національний університет
(88000, Ужгород, вул. Горького, 4)
20. Східноукраїнський національний університет ім. Володимира
Дала
(91034, Луганськ, квартал Молодіжний, 20-А)
21. Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника
(76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)
22. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
(61006, Харків, майд. Свободи, 4)
23. Черкаський державний університет ім. Богдана
Хмельницького
(18000, Черкаси, бульв. Шевченка, 81)
24. Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича
(14012, Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2)
25. Російська державна бібліотека
(101000, Російська Федерация, Москва, просп. Калинина, 3)
26. Державна бібліотека Республіки Білорусь
(220636, Белоруссия, Минск, ул. Красноармейская, 9)
27. Державна бібліотека Республіки Узбекистан ім. А. Навої
(700000, Узбекистан, Ташкент, Мустакилик, 5)
28. Національна бібліотека Грузії
(380007, Грузия, Тбілісі, ул. Кецохвели, 5)
29. Національна бібліотека Республіки Казахстан
(480013, Казахстан, Алмати, просп. Абая, 14)
30. Державна бібліотека Азербайджану ім. М.Ф. Ахундова
(370601, Азербайджан, Баку, ул. Хагани, 25)
31. Національна бібліотека Республіки Молдова
(277012, Республіка Молдова, Кишинев, ул. Киевская, 78)
32. Національна бібліотека Республіки Киргизстан
(72000, Киргизия, Бишкек, ул. Советская, 208)
33. Національна бібліотека Таджикистану ім. Фірдоусі
(734711, Таджикистан, Душанбе, просп. Рудаки, 14)
34. Державна бібліотека Вірменії ім. А.Ф. Мяснікяна
(375009, Армения, Ереван, ул. Теряна, 72)
35. Національна бібліотека Туркменистану ім. Фірдоусі
(744000, Туркменистан, Ашгабад, пл. К. Маркса)
36. Книжкова палата України
(02094, Київ, пр. Гагаріна, 27)
37. Державна науково-технічна бібліотека України
(03171, Київ, вул. Антоновича, 180)
38. Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН
(03127, Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
- для біологічних, сільськогосподарських та ветеринарних наук
39. Державна наукова медична бібліотека
(01017, Київ, вул. Толстого, 7)

- для біологічних, медичних та фармацевтичних наук
40. Державна науково-педагогічна бібліотека АПН України
(04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9)
- для педагогічних, психологічних наук
41. Національна юридична бібліотека України
(03039, м. Київ, пр. 40-річчя Жовтня, 3)
- для юридичних наук

22. Які обмеження існують щодо призначення офіційних опонентів?

Офіційними опонентами не можуть бути голови, заступники голів і вчені секретарі спеціалізованих учених рад, в яких розглядають дисертацію, наукові керівники, співавторі опублікованих праць здобувача, співробітники установ, які призначені спеціалізованими вченими радами як провідні установи для апробації дисертації, а також ректори і проректори вищих навчальних закладів, керівники організацій та їхні заступники, співробітники кафедр, лабораторій, секторів, відділів, де виконувалась дисертація, де працює здобувач або де проводились науково-дослідні роботи, щодо яких здобувач є замовником чи виконавцем (співвиконавцем).

Офіційні опоненти не можуть бути співробітниками однієї і тієї ж організації.

Офіційними опонентами не можуть бути члени президії та працівники апарату ВАК України. Члени експертних рад ВАК України можуть бути призначені офіційними опонентами за виняткових обставин з дозволу ВАК України.

Не є прийнятним і такий варіант, коли один опонент працює в установі, де діє спеціалізована вчена рада, на якій відбувається захист, а другий опонент - з іншої установи, але є членом цієї спецради.

23. Чи можуть призначатися офіційними опонентами громадяни інших країн?

Можуть призначатися.

24. Кому забороняється захищати дисертації у спеціалізованих учених радах за місцем основної роботи?

Ректорам і проректорам вищих навчальних закладів, керівникам організацій та їхнім заступникам не дозволяється захищати дисертації у спеціалізованих учених радах, які діють за місцем їхньої основної роботи.

Члени сімей та близькі родичі керівників спеціалізованої ради та установи, в якій створена рада, свої дисертації подають на розгляд рад інших наукових установ.

25. Які головні вимоги до автореферату дисертації, його оформлення і публікації?

Написання автореферату - заключний етап виконання дисертаційної роботи перед поданням її до захисту. Призначення автореферату - широке ознайомлення наукових працівників з методикою дослідження, фактичними результатами і основними висновками дисертації. Автореферат друкують державною мовою.

Публікація автореферату дає змогу одержати до дня захисту відгуки від спеціалістів даної галузі. Автореферат має досить ґрунтовно розкривати зміст дисертації, в ньому не повинно бути надмірних подробиць, а також інформації, якої немає в дисертації.

Якщо у дисертації використано ідеї або розроблення, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові праці, здобувач повинен відзначити цей факт в авторефераті з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску в ці праці або розроблення.

Структурно автореферат складається із загальної характеристики роботи, основного змісту, висновків, списку опублікованих автором праць за темою дисертації і анотацій українською, російською та англійською мовами.

Загальна характеристика роботи, що подається в авторефераті, повинна відповідати наведеному у вступі до дисертації її кваліфікаційним ознакам. Недоцільно використовувати рубрики, не рекомендовані! у вимогах до змісту цих ознак. Заголовки рубрик не треба виділяти в окремі рядки, досить їх вирізнити жирним шрифтом або курсивом і розмістити в підбір із текстом. Крім того, вказують структуру дисертації, наявність вступу, певної кількості розділів, додатків, повний обсяг дисертації в сторінках, а також обсяг, що займають ілюстрації, таблиці, додатки (із зазначенням їх кількості), список використаних літературних джерел (із зазначенням кількості найменувань).

В основному змісті стисло викладається сутність дисертації за розділами. Цей розділ повинен дати повне і переконливе уявлення про виконану роботу.

Якщо вступна частина автореферату дає змогу скласти лише загальне уявлення про дисертацію, то основна, котра є власне реферативною, дає більш повне уявлення про її зміст і побудову. У цій частині автореферату важливо показати, як були отримані результати, продемонструвати хід дослідження, викласти сутність використаних методів, навести дані щодо їх точності і трудомісткості, описати умови і основні етапи експериментів. Нюанси висвітлення змісту можуть розрізнятися залежно від наукової галузі, теми і інших факторів. Проте у всіх випадках до автореферату доцільно вводити насамперед висновки та кінцеві результати.

Висновки складає стисла інформація про підсумки виконаної роботи, яка повинна відповідати загальним висновкам дисертації. Вони починаються з формулювання наукового завдання або проблеми, за вирішення якої дисертант претендує на присудження наукового ступеня.

Сформульоване наукове завдання або проблема вельми тісно пов'язується з назвою дисертації, метою роботи і основними науковими положеннями, що захищаються в дисертації. Це ніби наукова "формула", згусток отриманої наукової новизни. Звичайно формулювання починається так: "У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання (або наукової проблеми), що виявляється в...". Далі треба вказати, якими саме є наукове завдання чи проблема, як вона вирішена і для чого в кінцевому розумінні (прикладному плані) вона призначена.

Після формулювання вирішеного наукового завдання чи проблеми викладають головні наукові та практичні результати роботи. Вони тісно пов'язані з науковими і прикладними положеннями, викладеними в загальній характеристиці роботи.

Кожен науковий і прикладний висновок роботи треба формулювати чітко і конкретно (однозначно). Формулювання відзеркалює суть і новизну зробленого.

Але тут не можна доходити до рівня анотації. Наукові висновки подають звичайно ширше, ніж формулювання наукових положень, які захищаються. Прикладні (практичні) висновки повинні містити принцип або основу використання того чи іншого результату.

Суть автореферату полягає у точній відповідності змістові дисертації, а його зміст має давати повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість дисертації.

Список опублікованих праць здобувача за темою дисертації подають відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць і прізвищ усіх співавторів. Опубліковані праці, котрі розкривають основні положення дисертації, заносять до списку в такому порядку: монографії, брошури, статті у наукових фахових виданнях, авторські свідоцтва, патенти, препринти, статті, депоновані і ановані у наукових журналах, тези доповідей тощо.

На останніх сторінках автореферату розміщують анотації українською, російською та англійською мовами. На вибір здобувача анотація англійською або російською мовою повинна бути розгорнутою.

Анотація складається за формою, яка має такий зміст:

прізвище та ініціали здобувача;

назва дисертації;

вид дисертації (рукопис, монографія) і науковий ступінь;

спеціальність (шифр і назва);

установа, де відбувається захист;

місто, рік;

основні ідеї, результати та висновки дисертації.

Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним. Належить використовувати синтаксичні конструкції, притаманні мові ділових документів, уникати складних граматичних зворотів. Необхідно використовувати стандартизовану термінологію, уникати маловідомих термінів і символів.

Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів повинна відображувати поза контекстом основний зміст наукової праці. Загальна кількість ключових слів повинна бути не меншою трьох і не більшою десяти.

Ключові слова подають у називному відмінку, друкують у рядок, через кому.

Примірники автореферату, які здобувач подає до спеціалізованої вченої ради разом з іншими документами та дисертацією, друкують машинописним способом або за допомогою комп'ютера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) через два міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Можна також використати папір форматів у межах від 203 x 288 до 210 x 297 мм.

Обсяг автореферату (без обкладинки і анотацій) не може бути меншим 1,3 авторських аркуша і перевищувати 1,9 авторських аркуша для докторської і, відповідно, 0,7 та 0,9 авторських аркуша для кандидатської дисертації при друкуванні через 1,5 інтервали з розміщенням до 40 рядків на сторінці.

На лицьовому боці обкладинки автореферату подаються: назва організації, спеціалізована вчена рада якої прийняла дисертацію до захисту; індекс УДК; прізвище,

ім'я, по батькові здобувача; назва дисертації; шифр і найменування спеціальності за переліком спеціальностей наукових працівників; підзаголовок "Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) (галузь наук)"; місто, рік.

На зворотній стороні обкладинки автореферату вказується організація, в якій виконане дисертаційне дослідження; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника і (або) консультанта, його місце роботи та посада; наукові ступені, вчені звання, місця роботи та посади, прізвища та ініціали офіційних опонентів; назва провідної установи із зазначенням підрозділу (кафедри, відділу), де розглядатиметься дисертація, дата і час проведення захисту, шифр спеціалізованої вченої ради та адреса організації, при якій її створено; бібліотека, в якій можна ознайомитися з дисертацією; дата розсилання автореферату; підпис ученого секретаря спеціалізованої вченої ради. Серед учених звань наукового керівника і опонентів не рекомендується згадувати їх членство в громадських (не державних) академіях наук.

Автореферат не має титульного аркуша.

Номери сторінок проставляються в центрі верхнього берега сторінки. Нумерація починається з цифри 1 на першій сторінці, де міститься загальна характеристика роботи.

Структурні частини автореферату не нумерують, їх назви друкують великими літерами симетрично тексту.

Автореферат виготовляють друкарським способом і видають у вигляді брошури тиражем 100 примірників. Формат видання 145 x 215 мм (формат паперу і частка 60 x 90/16 з друкуванням тексту на обох сторонах аркуша. На авторефераті повинні бути вказані вихідні дані друкарні або іншої установи, де друкувався автореферат, згідно з державним стандартом. Відповідальність за наявність вихідних даних та за обов'язкове розсилання авторефератів несе спеціалізована вчена рада.

До спеціалізованої вченої ради здобувачем наукового ступеня подається також електронний варіант тексту автореферату дисертації у двох примірниках (на двох гнучких магнітних дискетах (ГМД) - дискетах розміром 3,5 дюйма) у вигляді файлу з ім'ям aref.rtf, структура якого повністю відповідає друкованому варіанту автореферату, включаючи обкладинку.

ВАК України розробив програмне забезпечення для формування банку даних про докторські та кандидатські дисертації. Тому відповідним чином мають бути сформовані електронні варіанти документів атестаційних справ, зокрема і згаданий файл aref.rtf. Його треба готувати так:

Шрифт	Ttimes New Roman Cyr
Розмір шрифту	12 пунктів
Відстань між рядками	1,5 інтервалу
Параметри сторінки	формат А4
Розташування	книжне
Верхній, нижній і лівий береги	20 мм
Правий берег	10 мм

Згадане програмне забезпечення сприймає файл aref.rtf, підготовлений у текстових редакторах Word 6 for Windows 3.x або Word for Windows 95, але не Word 8 for Windows; кодова таблиця останнього не збігається з кодовими таблицями попередніх версій.

Рисунки, інші допоміжні графічні зображення та матеріали в електронному варіанті автореферату можуть бути виготовлені тільки у вищезгаданих форматах. Якщо це неможливо зробити або якщо така інформація не вміщується на дискеті, то їх можна не наводити.

26. Аспірант надрукував статтю в журналі. Коли ж він подає дисертацію до захисту, рішенням президії ВАК часопис було вилучено з переліку видань, в яких публікуються результати дисертаційних досліджень. Чи буде враховано згадану публікацію як фахову?

Статтю буде враховано, оскільки на час її публікації журнал вважався фаховим виданням.

27. Який термін передбачено для попереднього розгляду кандидатських і докторських дисертацій у спеціалізованій ученій раді?

Попередній розгляд дисертації у спеціалізованій ученій раді не повинен тривати понад два місяці для кандидатської і три місяці для докторської дисертації з дня подання документів.

28. Чи можна подавати до захисту дисертацію через 10 днів після одержання здобувачем обов'язкових примірників видань, в яких опубліковано праці здобувача, що відображають основні результати дисертаційного дослідження ?

Ні, не можна. Спеціалізована вчена рада приймає до захисту докторську дисертацію не раніше ніж через два місяці, а кандидатську - не раніше ніж через місяць з дня розсилання (а не одержання здобувачем) виготовлювачами поліграфічної продукції обов'язкових примірників видань, в яких опубліковано праці здобувача, що відображають основні результати дисертації.

29. Чи може вчена рада призначити захист дисертації через два місяці після публікації повідомлення у виданнях ВАК України?

Може, оскільки постановами президії ВАК України про запровадження практики друкування повідомлень про захист дисертацій передбачено обмеження лише одного порядку: не можна захищати дисертацію раніше, ніж мине один місяць після опублікування повідомлення в "Бюлетені Вищої атестаційної комісії України" чи додатку до нього - журналі "Науковий світ". Це обмеження гарантує мінімум часу для поінформованості наукової громадськості про особу здобувача і опонентів, тему дисертації, місце захисту, провідну установу тощо.

30. Чи можна захищати докторську дисертацію, не маючи наукового ступеня кандидата наук?

Докторську дисертацію не може захищати людина, яка не має наукового ступеня кандидата наук.

31. Чи вважається прийнятою до захисту дисертація, якщо за таке рішення проголосувало п'ятдесят відсотків членів ради, які брали участь у засіданні?

Ні, рішення ради про прийняття дисертації до захисту вважається позитивним, якщо за нього в результаті відкритого голосування висловились проста більшість членів ради, що брали участь у засіданні.

32. Хто дає дозвіл на друкування автореферату і коли його можна розсилати зацікавленим установам і науковцям?

Дозвіл на друкування автореферату дає спеціалізована вчена рада тоді, коли приймає дисертацію до захисту. Проте розсилати його можна лише після публікації повідомлення у "Бюлетені Вищої атестаційної комісії України" чи додатку до нього - журналі "Науковий світ".

33. За скільки днів до захисту дисертації здобувач повинен отримати копії відгуків офіційних опонентів і провідної установи?

Копії письмових відгуків офіційних опонентів і провідної установи видаються здобувачеві не пізніше як за десять днів до захисту дисертації.

34. Чи може здобувач кандидатського ступеня наполягати на проведенні захисту дисертації, якщо на неї отримано два негативних відгуки з числа офіційних опонентів і провідної установи?

За бажанням здобувача рада зобов'язана призначити захист дисертації і при негативних відгуках, але якщо наявні три негативні відгуки (із числа офіційних опонентів і провідної установи) на докторську дисертацію або два - на кандидатську, тоді захист дисертації не проводять і її знімають з розгляду про що рада має прийняти відповідне рішення.

35. Здобувач працює в науково-дослідному інституті, яким керує його батька. Чи може він захищати дисертацію у спецраді за місцем роботи?

Члени сімей та близькі родичі керівників ради та установи, в якій створена рада, свої дисертації подають на розгляд спеціалізованих учених рад інших наукових установ.

36. Чи можна здобути ступінь кандидата наук за двома спеціальностями?

Ні, кандидатська дисертація може бути подана до захисту лише за однією спеціальністю.

37. Які документи має подавати до спеціалізованої вченої ради здобувач наукового ступеня?

1. Заява на ім'я голови спеціалізованої вченої ради з проханням прийняти дисертацію до розгляду, в якій необхідно зазначити, чи вперше захищається ця дисертація.

2. Особовий листок з обліку кадрів із відомостями, чинними на час прийняття дисертації до захисту, засвідчений відділом кадрів за основним місцем роботи, з фотокарткою, засвідченою печаткою установи (2 прим.). Для іноземних громадян - засвідчена печаткою установи за основним місцем роботи або навчання ксерокопія національного паспорта здобувача (2 прим.). В усіх документах атестаційної справи

імена іноземних громадян повинні наводитися в такому порядку, який указано в їх іноземному паспорті.

3. Засвідчені в установленому порядку копії дипломів про вищу освіту, зокрема засвідчений нотаріально переклад українською мовою документа про повну вищу освіту. **Для іноземних громадян - додатково копія свідоцтва, видимого на підставі рішення Міністерства освіти і науки України, Щодо еквівалентності документів інших держав про повну вищу освіту дипломом про вищу освіту України.** Засвідчені в установленому порядку копії документів про науковій ступені (вчені звання), зокрема засвідчений нотаріально переклад українською мовою документа про науковий ступінь (вчене звання). У разі зміни здобувачем прізвища додається нотаріально засвідчена копія документа про зміну прізвища.

4. Засвідчене підписами і печаткою установи посвідчення про складені кандидатські іспити за формою, яка затверджена постановок) Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. №309 "Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів" (для здобувачів наукового ступеня кандидата наук) або засвідчене підписом і печаткою установи посвідчення за формою, яка діяла на час складання кандидатського іспиту.

5. Автореферат захищеної здобувачем дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук (для докторських дисертацій).

6. Висновок установи, в якій виконувалась дисертація, чи до якої був прикріплений здобувач, із зазначенням, ким і коли була затверджена тема дисертації (2 прим.).

Висновок оформлюється як витяг з протоколу засідання кафедри (міжкафедрального семінару, лабораторії, відділу), підписується завідувачем кафедри (керівником семінару, лабораторії, відділу), як правило, доктором наук, затверджується керівником установи і скріплюється печаткою. У висновку поряд з іншими аспектами характеристики дисертації та особистості здобувача мають бути визначені конкретний персональний внесок здобувача до всіх наукових праць, опублікованих із співавторами. Термін чинності висновку - 1 рік.

7. Перераховані в автореферат монографії, брошури, описи авторських свідоцтв (копії), статті (відбитки або копії), тексти депонованих та анотованих в журналах рукописів наукових праць, тези доповідей (копії) - в одному примірнику.

8. Дисертація, оформлена згідно з вимогами, які викладені в «Основних вимогах до дисертацій та авторефератів дисертацій», у кількості примірників, необхідних для передачі на зберігання до Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, до бібліотеки установи, де створено спеціалізовану вчену раду, для відправки опонентам та провідній установі (організації).

9. Автореферат дисертації, оформлений згідно з вимогами, які викладені в розділі 5 «Основних вимог до дисертацій та авторефератів дисертацій», у двох примірниках. Всі примірники автореферату підписуються автором на обкладинці (форма 6).

10. Відгук наукового керівника (наукового консультанта), засвідчений печаткою установи, в якій він працює.

11. Файл з текстом автореферату. Ім'я файла aref.rtf. (2 прим. на двох дискетах).

12. Чотири поштові картки з марками і вказаними адресами здобувача (2 картки) та спецради (2 картки). На зворотному боці поштових карток у верхньому кутку пишуть прізвище, ім'я, по батькові здобувача, галузь наук та науковий ступінь, на який він претендує.

13. Примірник захищеної кандидатської дисертації (для здобувачів наукового ступеня доктора наук).

14. Файли з текстом дисертації на дискетах для передачі до Українського інституту науково-технічної та економічної інформації. Імена файлів *dis1.rtf*, *dis2.rtf*, ... (1 комплект дискет, кількість яких залежить від обсягу дисертації).

38. Які документи атестаційної справи здобувача наукового ступеня кандидата наук подаються до ВАК?

1. Супровідний лист на бланку установи, підписаний головою спеціалізованої вченої ради (форма 8). (Див. Додатки).

2. Облікова картка здобувача (форма 13). (Див. Додатки).

3. Особовий листок з обліку кадрів з відомостями, чинними на час прийняття дисертації до захисту, засвідчений відділом кадрів за основним місцем роботи, з фотокарткою, засвідченою печаткою установи (1 прим.). Для іноземних громадян засвідчена печаткою установи за основним місцем роботи або навчання ксерокопія національного паспорта здобувача (1 прим.). В усіх документах атестаційної справи імена іноземних громадян повинні наводитися в тому порядку, який указано в їх іноземному паспорті.

4. Автореферат дисертації (5 прим.), підписаний на обкладинці автором. Автореферат повинен бути надрукований державною мовою.

5. Реєстраційно-облікова картка (форма 15), графі якої заповнюються машинописом (2 прим.). (Див. Додатки).

6. Засвідчена підписом і печаткою установи копія посвідчення про складені кандидатські іспити за формою, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. №309 "Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів" або засвідчена підписом і печаткою установи копія посвідчення за формою, яка діяла на час складання кандидатського іспиту.

7. Стенограма (ідентична за змістом з фонограмою) засідання спеціалізованої вченої ради, підписана головою на засіданні спеціалізованої вченої ради і вченим секретарем спеціалізованої вченої ради та засвідчена печаткою установи, при якій функціонує рада, із зазначенням присутніх на засіданні постійних та введених додатково до її складу членів ради та їх спеціальностей.

У стенограмі обов'язково має бути наведена доповідь здобувача, а також відображені всі критичні зауваження, які містяться у відгуках на дисертацію та автореферат і висловлені під час дискусії щодо дисертації, та відповіді на них здобувача, висновок спеціалізованої вченої ради щодо дисертації.

8. Відгуки офіційних опонентів, засвідчені печатками установ, в яких вони працюють, із зазначенням дати їх надходження до ради.

9. Відомості про офіційних опонентів за формою 24. (Див. Додатки).

10. Відгук провідної установи, підписаний фахівцями із відповідної спеціальності - (серед яких повинен бути доктор наук), затверджений керівником установи та засвідчений печаткою установи із зазначенням дати його надходження до ради.

11. Висновок установи, де виконувалась дисертація, затверджений керівником установи і засвідчений печаткою (чинний на час подання дисертації до захисту,

висновок чинний протягом року з дня його затвердження). У висновку, крім характеристики дисертації, повинен бути обов'язково відображений конкретний особистий внесок дисертанта в одержання наукових результатів, що виносяться на захист.

12. Висновок комісії спеціалізованої вченої ради щодо відповідності дисертації зазначеній спеціальності та профілю ради, повноти викладу основних результатів дисертації в друкованих працях та особистого внеску дисертанта.

13. Засвідчені в установленому порядку копії дипломів про повну вищу освіту, зокрема засвідчений нотаріально переклад українською мовою документа про повну вищу освіту. **Для іноземних громадян - додатково копія свідоцтва, виданого на підставі рішення Міністерства освіти і науки України, щодо еквівалентності документів інших держав про повну вищу освіту дипломам про повну вищу освіту України.** У разі зміни здобувачем прізвища додається нотаріально засвідчена копія документа про зміну прізвища.

14. Один гнучкий магнітний диск (ГМД) розміром 3,5 дюйма місткістю 1,44 МБ у трьох файлах:

файл з даними облікової картки здобувача. Ім'я файла – *form13.xls*;

файл з текстом автореферату. Ім'я файла – *aref.rtf*;

файл з формою 15. (Див. Додатки). Ім'я файла – *form15.rtf*;

файл із зауваженнями, які містяться у відгуках опонентів та провідної організації, у відгуках на дисертацію та автореферат, а також зауваженнями, які висловлювались членами спеціалізованої вченої ради та фахівцями під час захисту. Ім'я файла – *notes.rtf*.

15. Опис документів, які є у справі (форма 19). (Див. Додатки). Атестаційну справу брошурують у швидкозшивач з картону без зав'язок, на внутрішньому боці обкладинки якого наклеюють конверт, куди вкладають:

дискету;

автореферати;

реєстраційно-облікові картки дисертації (форма 15). (Див. Додатки);

чотири поштові картки з марками і вказаними адресами здобувача (2 картки) та спецради (2 картки). На зворотному боці поштових карток пишуть прізвище, ім'я, по батькові здобувача, галузь наук та науковий ступінь, на який він претендує.

Послідовність розміщення документів в атестаційній справі повинна відповідати їх нумерації в даному переліку.

Зразок обкладинки атестаційної справи наведений у формі 9. (Див. Додатки).

До атестаційної справи обов'язково додають:

16. Перший примірник дисертації, переплетений і підписаний автором та засвідчений вченим секретарем спеціалізованої вченої ради щодо його ідентичності за змістом з іншими примірниками дисертації, що були подані до ради.

17. Два примірники облікової картки дисертації (форма 14) (Див. Додатки), один з яких повинен бути з відміткою УкрІНТЕІ.

18. Два не підписаних конверти формату 230 x 160мм з марками літери «Е».

39. Чи може бути подана на повторний захист дисертація, щодо якої спеціалізована вчена рада прийняла негативне рішення?

Дисертація, за результатами захисту якої спеціалізована вчена рада прийняла негативне рішення, може бути подана до повторного захисту в переробленому вигляді не раніше як через рік з дня такого рішення.

40. Чи може бути визначена на повторний захист дисертації та сама провідна установа, яка вже готувала відгук на цю дисертацію?

У разі повторного захисту провідна установа повинна бути замінена.

41. Чи можна здобувачеві усувати недоліки в дисертації, виявлені спеціалізованою радою під час її розгляду?

Ні, здобувачеві заборонено усувати недоліки дисертації, виявлені спеціалізованою вченою радою у процесі її розгляду, та в авторефераті після його розсилання.

42. З якого моменту набувають чинності рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, рішення вченої (науково-технічної) ради про присвоєння вченого звання доцента, професора, старшого наукового співробітника?

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукових ступенів доктора або кандидата наук набуває чинності з дня прийняття президією ВАК України рішення про видачу відповідного диплома.

Рішення вченої (науково-технічної) ради про присвоєння вченого звання професора чи доцента набуває чинності з дня його присвоєння МОН України.

Рішення вченої (науково-технічної) ради про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника набуває чинності з дня його присвоєння ВАК України.

43. Чи може здобувач після відмови в присвоєнні вченого звання одержати таке звання в майбутньому?

Так, може. Нове клопотання про присвоєння вченого звання може бути порушене, але не раніше як через один рік після прийняття рішення про відмову в присвоєнні вченого звання. Обов'язковою умовою повторного клопотання повинне бути опублікування нових навчально-методичних або наукових праць.

44. Що таке "разовий захист" дисертації і в якому випадку він призначається?

Спеціалізована рада з дозволу ВАК може проводити захист дисертації зі спеціальності, яка не входить до профілю ради, якщо в Україні немає відповідних рад (разовий захист).

Голова ради разом із клопотанням про дозвіл разового захисту надсилає до ВАК пропозиції щодо тимчасового введення до складу ради докторів наук - фахівців за спеціальністю дисертації та відомості про них (форма 1). (Див. Додатки).

Для проведення разового захисту докторської (кандидатської) дисертації до складу ради додатково вводяться з правом голосу доктори наук із таким розрахунком, щоб загальна кількість присутніх на разовому захисті докторів наук із

даної спеціальності була не меншою чотирьох осіб. Їхня присутність на засіданні ради обов'язкова.

У клопотанні про дозвіл разового захисту повинна бути обґрунтована доцільність розгляду дисертації саме в даній раді. До клопотання додається один примірник машинописного варіанта автореферату.

У разі, коли докторська дисертація виконана за двома спеціальностями, а спеціалізована рада має право на проведення захисту дисертації тільки за однією з них, рада з дозволу ВАК може проводити разовий захист лише за відсутності в Україні спеціалізованої ради з правом захисту за такими спеціальностями.

45. Чи мають право бути присутніми на захисті дисертації родичі і друзі здобувача?

Діяльність спеціалізованої вченої ради має відкритий характер. Про її засідання інформується наукова громадськість. Будь-які обмеження щодо присутності зацікавлених осіб на захисті дисертації не допускаються.

46. Які функції відведені в спеціалізованій ученій раді для комісії, котра готує попередній висновок щодо поданої до захисту дисертації?

Комісія спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду дисертації складається з фахівців за профілем дисертації і має на меті подати висновок про науковий рівень дисертації, відповідність її профілю ради, про кількість і обсяг публікацій та про повноту опублікованих матеріалів дисертації, а також пропозиції щодо призначення провідної установи, офіційних опонентів і, на випадок разового захисту, щодо поповнення ради науковцями відповідного профілю та щодо розсилання автореферату дисертації.

Розглядаючи докторську дисертацію, комісія ради повинна визначити, якою мірою в ній використані матеріали і висновки кандидатської дисертації здобувача. Комісія може залучати до підготовки проекту висновку фахівців кафедр, лабораторій та інших структурних підрозділів даної організації чи інших наукових установ. Комісія визначає фахові семінари для апробації дисертації.

47. У якому разі дисертація вважається прийнятою до захисту спеціалізованою радою?

Дисертація вважається прийнятою до захисту спеціалізованою вченою радою в тому разі, якщо комісія з членів ради (фахівців за профілем дисертації) після належного вивчення дисертації подасть позитивний висновок про науковий рівень дисертації, відповідність її профілю ради, про кількість і обсяг публікацій та про повноту опублікованих матеріалів дисертації, а спеціалізована рада прийме рішення про прийняття дисертації до захисту в результаті відкритого голосування простою більшістю голосів членів ради, які брали участь у засіданні.

48. Чи може здобувач наполягати на захисті дисертації, якщо комісія спеціалізованої ради подала негативний висновок?

Так, у разі негативного висновку комісії для попереднього розгляду дисертації за бажанням здобувача спеціалізована рада повинна прийняти дисертацію до захисту, якщо вона відповідає профілю ради.

49. Чи може здобувач під час захисту дисертації відмовитися відповідати на запитання, подане в некоректній формі людиною, далекою від науки?

Навіть якщо запитання не торкається теми дисертації, навіть якщо воно поставлено безтактно, здобувач не може його ігнорувати. Відповісти на будь-яке запитання слід тактовно і аргументовано, утримуючись від надмірної емоційності. Здобувачеві треба бути скромним в оцінці своїх наукових результатів і виявляти повагу до тих, хто ставить запитання. Запитання слід уважно вислуховувати, можливо, и записати на папері. Бажано відповідати на кожне запитання окремо, оскільки ґрунтовна відповідь може виключити інші запитання.

50. Про що має говорити здобувач у прикінцевому слові?

Цього питання ВАК не регламентує. Проте, як правило, у прикінцевому слові здобувач висловлює свої висновки щодо результатів обговорення його дисертації і за потреби відповідає на запитання, які виникли в процесі дискусії. Хоч якою гостротою відзначалися б зауваження, відповідь на них повинна бути коректною і вичерпною, котра засвідчує високий професіоналізм і принциповість здобувача.

51. Яким чином здобувач наукового ступеня має право зняти дисертацію з розгляду під час засідання спеціалізованої вченої ради?

Здобувач, який у процесі наукової дискусії щодо результатів свого дослідження дійшов висновку, що дисертація потребує доопрацювання, коли в нього виявилися інші спонуки для припинення процедури захисту, має право зняти дисертацію з розгляду за письмовою заявою, котра повинна бути подана до початку таємного голосування.

52. В якому разі дисертація знімається з розгляду без права и повторного захисту?

У разі виявлення текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів та матеріалів інших авторів без посилання на джерело дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту.

53. Чи може бути подана до повторного захисту у переробленому вигляді дисертація, щодо якої два роки тому за результатами захисту якої спеціалізована вчена рада прийняла негативне рішення?

Дисертація, за результатами захисту якої рада прийняла негативне рішення, може бути подана до повторного захисту в переробленому вигляді не раніше як через рік із дня прийняття такого рішення.

54. Чи може відбуватися повторний захист дисертації з участю офіційних опонентів, які брали участь у захисті, за результатами якого прийнято негативне рішення?

При повторному захисті склад опонентів повинен бути повністю змінений.

55. Чи потрібен дозвіл ВАК на повторний захист дисертації?

Дозволу ВАК для повторного захисту дисертації не потрібно.

56. Чи вважається позитивним рішення спеціалізованої вченої ради, котра здійснює колективне рецензування, якщо за нього шляхом таємного голосування проголосувала проста більшість членів ради, які брали участь у голосуванні?

Ні, рішення спеціалізованої вченої ради, котра здійснює колективне рецензування дисертації, вважається позитивним, якщо за нього проголосувало не менше як три чверті членів ради, що взяли участь у засіданні.

57. Чи має право захищати дисертацію з медичних чи ветеринарних наук здобувач, котрий не має відповідної повної вищої освіти?

Згідно з "Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" (п. 17) наукові ступені в галузі медичних та ветеринарних наук не можуть бути присуджені здобувачам, які не мають відповідної повної освіти.

Як виняток наукові ступені в галузі медичних наук можуть бути присуджені за вказаними нижче спеціальностями здобувачам, які мають повну біологічну освіту та склали додатковий кандидатський іспит зі спеціальності 14.03.04 - патологічна фізіологія, а при захисті дисертацій за спеціальністю 14.03.04 - патологічна фізіологія склали додатковий іспит зі спеціальності 14.03.02 - патологічна анатомія:

03.00.06 - вірусологія;

03.00.07 - мікробіологія;

03.00.15-генетика;

14.01.32 - медична біохімія;

14.03.01 - нормальна анатомія;

14.03.03 - нормальна фізіологія;

14.03.04 - патологічна фізіологія;

14.03.05 - фармакологія;

14.03.06 - токсикологія;

14.03.08 - імунологія та алергологія;

14.03.09 - гістологія, цитологія, ембріологія.

Як виняток наукові ступені в галузі ветеринарних наук можуть бути присуджені за вказаними нижче спеціальностями здобувачам, які мають повну біологічну освіту і склали додатковий кандидатський іспит зі спеціальності 16.00.02 - патологія, онкологія і морфологія тварин:

03.00.04-біохімія;

03.00.13 — фізіологія людини і тварин.

58. Чи повинен здобувач відшкодувати витрати, пов'язані з проведенням засідання спеціалізованої вченої ради, на якому відбувається захист його дисертації?

Здобувач не повинен відшкодувати жодних витрат, пов'язаних із проведенням засідань спеціалізованої вченої ради, на якій розглядається його дисертація. Згідно з п.9 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" організації, в яких діють спеціалізовані вчені ради, забезпечуються всім необхідним для розгляду і захисту дисертацій тими відомствами, за клопотанням яких створено

ці ради. Організації, в яких створено спеціалізовані вчені ради оплачують всі витрати, пов'язані з функціонуванням спеціалізованих учених рад. Організація, де працює чи до якої прикріпленій здобувач, може надавати установі, в якій функціонує спеціалізована вчена рада, кошти на оплату праці офіційних опонентів, оплату відряджень офіційних опонентів, оплату друкування авторефератів.

БАК України своєю постановою від 16 жовтня 1997 року № 1 - 03/8 попередив, що факт порушення керівниками навчальних, наукових, науково-дослідних закладів та інших організацій, в яких функціонують спеціалізовані вчені ради, або керівниками спеціалізованих учених рад вимог щодо забезпечення всім необхідним процесу атестації, стягнення будь-яких виплат із здобувачів за проведення захистів є підставою для негайного припинення повноважень відповідної спеціалізованої вченої ради.

59. Хто може претендувати на присвоєння вченого звання професора?

Вчене звання професора присвоюють докторам наук, які працюють у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації і прирівняних до них закладах післядипломної освіти на посадах професора, завідувачого кафедрою, ректора (проректора з навчальної та наукової роботи) і мають вчене звання доцента, стаж педагогічної роботи не менше п'яти років (з них не менше календарного року на одній із зазначених посад), друквані наукові та навчально-методичні праці, зокрема не менше десяти праць, опублікованих після захисту докторської дисертації у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших держав, готують кандидатів наук.

Вчене звання професора присвоюють докторам наук, які працюють у наукових установах Національної академії наук, Академії медичних наук, Української академії аграрних наук, Академії педагогічних наук, Академії правових наук та Академії мистецтв, науково-дослідних інститутах і прирівняних до них організаціях, а також у науково-виробничих об'єднаннях, міжгалузевих та галузевих науково-технічних комплексах і міжгалузевих та галузевих об'єднаннях на посадах завідувача (начальника) науково-дослідного відділу (відділення, сектора, лабораторії), головного наукового співробітника, провідного наукового співробітника, старшого наукового співробітника або на посадах директора, заступника директора, вченого секретаря і які мають вчене звання старшого наукового співробітника, стаж наукової роботи не менше п'яти років (з них не менше календарного року на одній із зазначених посад), друквані наукові та навчально-методичні праці, зокрема не менше десяти праць (у тому числі монографії), опублікованих після захисту докторської дисертації у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших держав, підготували не менше трьох кандидатів наук і залучені до педагогічної роботи.

60. Які вимоги ставляться до здобувача вченого звання доцента?

Вчене звання доцента присвоюють докторам і кандидатам наук, які працюють на посадах доцента, професора, завідувача кафедри, ректора (проректора з навчальної та наукової роботи) у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них навчальних закладах післядипломної освіти за умови успішної роботи на цих посадах не менше календарного року, мають стаж педагогічної роботи у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них навчальних закладах післядипломної освіти не менше трьох років і не менше п'яти

друкованих навчально-методичних і наукових праць, які використовуються у педагогічній практиці та опубліковані після захисту дисертації у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших країн.

61. Для яких категорій здобувачів учених звань професора і доцента існують винятки?

Як виняток, вчене звання доцента може також присвоюватися педагогічним працівникам без наукового ступеня кандидата наук, які працюють на посадах доцента, професора, завідувача кафедри (ректора, проректора з навчальної та наукової роботи) у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах післядипломної освіти протягом календарного року, мають стаж педагогічної роботи у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах післядипломної освіти не менше 15 років, є авторами навчальних посібників або підручників із грифом МОН або інших центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади (з відповідних напрямів діяльності), виданих протягом останніх десяти років значних навчально-методичних і наукових праць (не менше 25), що використовуються у педагогічній практиці і опубліковані у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших держав; викладають основні навчальні курси на високому науково-методичному рівні.

Як виняток, вчене звання доцента може бути також присвоєне діячам культури і мистецтва, фахівцям фізичної культури і спорту, які мають державні почесні звання і працюють на посадах, перелічених в абзаці першому цього пункту, за умови успішної роботи на цих посадах не менше двох календарних років, мають стаж педагогічної роботи у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них навчальних закладах післядипломної освіти не менше п'яти років, навчально-методичні та наукові праці, які використовуються у педагогічній практиці та опубліковані за останні п'ять років у провідних (фахових) виданнях України та інших країн, мають значні особисті творчі досягнення у сфері своєї діяльності.

Як виняток, вчене звання професора може бути також присвоєне:

кандидатам наук, які працюють у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах післядипломної освіти на посадах завідувача кафедри, професора, ректора (проректора з навчальної та наукової роботи), після успішної роботи на цих посадах не менше календарного року зі стажем педагогічної роботи у вищих закладах освіти III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах післядипломної освіти не менше десяти років і мають вчене звання доцента, а також є одноосібними авторами підручника (навчального посібника) або не менше трьох підручників (навчальних посібників), написаних у співавторстві, з грифом МОН або інших центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади (з відповідних напрямів діяльності), та виданих протягом останніх десяти років; мають значні навчально-методичні або наукові праці (не менше 25), які використовуються у педагогічній практиці і опубліковані у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших держав; викладають основні навчальні курси на високому методичному і науковому рівні та одноосібно підготували не менше трьох кандидатів наук;

діячам культури і мистецтв, фахівцям фізичної культури та спорту, які мають науковий ступінь кандидата наук або державні почесні звання, успішно працюють на посадах завідувача кафедри, професора, ректора (проректора з навчальної та наукової роботи), не менше календарного року зі стажем педагогічної роботи у вищих закладах освіти III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах не менше календарного року і стажем педагогічної роботи у зазначених закладах не менше семи років, є авторами навчально-методичних та наукових праць (не менше 15), опублікованих у провідних (фахових) виданнях України та інших держав, чи підручника (навчального посібника) з грифом МОН або інших центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади (з відповідних напрямів діяльності), мають значні особисті творчі досягнення у сфері своєї діяльності (мистецькі монографії, альбоми, каталоги, персональні виставки тощо), викладають основні навчальні курси на високому методичному і науковому рівні та одноосібно підготували фахівців вищої кваліфікації (лауреатів міжнародних та державних премій, конкурсів, чемпіонів або призерів міжнародних змагань);

докторам наук (як виняток кандидатам наук) — висококваліфікованим спеціалістам народного господарства, визначним діячам культури і мистецтва, залученим до педагогічної роботи на посадах завідувача кафедри або професора після успішної роботи на цих посадах не менше двох календарних років у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації та прирівняних до них закладах післядипломної освіти, які мають учене звання доцента, вагомі навчально-методичні, творчі і наукові праці, що використовуються у педагогічній практиці, викладають на високому методичному рівні основні навчальні курси, пов'язані з відповідною галуззю народного господарства, мають досвід підготовки кандидатів наук або творчих працівників вищої кваліфікації.

62. Кому і за яких передумав присвоюється вчене звання старшого наукового співробітника?

Вчене звання старшого наукового співробітника присвоюють докторам і кандидатам наук, які працюють на посадах, перелічених у пункті 33* "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань", і зараховані на ці посади за визначеним у ньому переліком або обрані за конкурсом чи призначені у порядку атестації на посаду старшого наукового співробітника, а також докторам і кандидатам наук, обраним за конкурсом або призначеним у порядку атестації у вищому навчальному закладі на посаду завідувача (начальника) науково-дослідного відділу (відділення, сектора, лабораторії), головного наукового співробітника, провідного наукового співробітника, старшого наукового співробітника або призначеним на посаду вченого секретаря зі стажем наукової роботи не менше трьох років за наявності у них не менше п'яти винаходів або друкованих наукових праць, опублікованих після захисту дисертації у провідних фахових виданнях України та інших країн, і за умови успішної роботи на цих посадах не менше календарного року.

* Див. відповідь на запитання 59.

63. Які документи атестаційної справа здобувача вченого звання старшого наукового співробітника подаються до ВАК України?

1. Супровідний лист на бланку установи, підписаний керівником установи (форма 21). (Див. Додатки).

2. Довідка за формою 20. (Див. Додатки).

3. Засвідчена копія диплома про наявність наукового ступеня доктора або кандидата наук.

4. Особовий листок з обліку кадрів з відомостями, чинними на час прийняття дисертації до захисту, засвідчений відділом кадрів за основним місцем роботи, з фотокарткою, засвідченою печаткою установи (1 прим.).

5. Список наукових праць із зазначенням праць, які опубліковані після захисту кандидатської дисертації, підписаний здобувачем і засвідчений за місцем роботи (форма 26). (Див. Додатки). У списку повинні бути вказані всі співавтори здобувача.

6. Реєстраційно-облікова картка (форма 15) (Див. Додатки), графі якої заповнюються машинописом (2 прим.).

7. Автореферат кандидатської дисертації (для здобувачів ученого звання старшого наукового співробітника - кандидатів наук).

8. Опис документів, які є справі (форма 19). (Див. Додатки). Послідовність розміщення документів в атестаційній справі повинна відповідати їх нумерації в даному переліку.

Атестаційну справу брошурують у швидкозшивач з картону без зав'язок, на внутрішній стороні обкладинки якого наклеюють конверт, куди вкладають:

реєстраційно-облікові картки;

чотири поштові картки з марками і вказаними адресами здобувача (2 картки) та вченої ради (2 картки).

На зворотному боці поштових карток пишуть прізвище, ім'я, по батькові здобувача, спеціальність та вчене звання, на яке він претендує.

Зразок обкладинки атестаційної справи наведений у формі 22. (Див. Додатки).

64. Чи може бути присвоєне вчене звання доцента, професора, старшого наукового співробітника людині, котра постійно не займається науковими дослідженнями?

Вчені звання можуть бути присвоєні особам, які працюють за сумісництвом на відповідних посадах, якщо їхня робота відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань".

65. Протягом якого періоду повинна розглядатися в МОН України чи ВАК України подання про присвоєння вченого звання?

Термін проходження атестаційних справ здобувачів учених звань професора і доцента в МОН України, а вченого звання старшого наукового співробітника у ВАК не повинен перебільшувати шести місяців. За особливих обставин, які потребують для проведення експертизи атестаційної справи більш тривалого часу, питання про зміну цього терміну вирішує МОН або ВАК у межах їхньої компетенції, про що повідомляють здобувачеві.

66. Протягом якого періоду ВАК України повинен прийняти рішення щодо певної дисертації?

Термін розгляду дисертаційних робіт та атестаційних справ про присудження наукового ступеня доктора наук у ВАК не повинен перевищувати шести місяців.

Термін розгляду атестаційних справ про присудження наукового ступеня кандидата наук у ВАК не повинен перевищувати чотирьох місяців. За особливих обставин, які потребують для проведення експертизи більш тривалого часу, питання щодо його продовження вирішує в кожному конкретному випадку ВАК. Про зміну терміну експертизи інформують спеціалізовану вчену раду, де відбувся захист.

67. Чи може бути знята з розгляду здобувачем чи відкликана спеціалізованою вченою радою дисертація, яка надійшла на розгляд до ВАК України?

Атестаційні справи та дисертації, які розглядаються у ВАК, не можуть бути зняті з розгляду здобувачем чи відкликані радою, в якій відбувся захист дисертації.

68. Чи може подаватися до повторного захисту в переробленому вигляді дисертація, за результатами захисту якої президія ВАК скасувала рішення спеціалізованої вченої ради про присудження авторові наукового ступеня, до тієї ж ради, в якій відбувся захист?

Ні, не може. У такому випадку дисертація в переробленому вигляді подається до іншої спеціалізованої вченої ради не раніше як через рік із дня прийняття президією ВАК негативного рішення.

69. В якому разі ВАК надсилає дисертацію на колективну рецензію і який порядок її підготовки?

У разі, коли встановлено, що експертизу під час захисту дисертації в спеціалізованій раді проведено неякісно, висновок зазначеної ради недостатньо аргументований, ВАК може надсилати дисертацію на додаткову експертизу (колективну рецензію).

Дисертацію, яку надіслано на додатковий висновок (колективну рецензію), разом з атестаційною справою рада повинна розглянути протягом двох місяців з дня її одержання. Рада зі складу своїх членів створює спеціальну комісію, доручає їй ознайомитися з дисертацією та матеріалами атестаційної справи і подати проект висновку щодо дисертації, а також дати оцінку критичним зауваженням, висловленим на попередніх етапах експертизи.

Дисертація розглядається у присутності здобувача. У разі неявки здобувача на засідання без поважної причини спеціалізована вчена рада розглядає дисертацію без нього. У засіданні також можуть брати участь опоненти, представники провідної установи та інші особи, яких, у разі потреби, запрошує рада.

Процедура засідання відбувається за такою схемою. Голова ради відкриває засідання і за даними реєстраційної картки присутності сповіщає членів ради про правомочність засідання та інформує їх про перебіг розгляду дисертації, поданої на додатковий висновок.

Потім слово надається вченому секретареві, який коротко доповідає про основний зміст документів атестаційної справи здобувача. Далі дисертант викладає суть і основні положення дисертації, дає відповіді на запитання, поставлені усно і письмово. Обговоривши дисертацію та висновок спеціальної комісії щодо неї, рада бюлетенями проводить таємне голосування. Після затвердження протоколу лічильної комісії рада приймає текст додаткового висновку (колективної рецензії). Підписані

головою і вченим секретарем ради стенограма (розшифрована фонограма) і текст додаткового висновку (колективної рецензії), в якому наводяться результати таємного голосування, разом із дисертацією та атестаційною справою у триденний термін надсилаються до ВАК.

70. Які документи атестаційної справи здобувача наукового ступеня доктора наук подаються до ВАК?

1. Супровідний лист на бланку установи, підписаний головою спеціалізованої вченої ради (форма 8). (Див. Додатки).

2. Облікова картка здобувача (форма 13). (Див. Додатки).

3. Особовий листок з обліку кадрів з відомостями, чинними на час прийняття дисертації до захисту, засвідчений відділом кадрів за основним місцем роботи, з фотокарткою, засвідченою печаткою установи (1 прим.). Для іноземних громадян - засвідчена печаткою установи за основним місцем роботи або навчання ксерокопія національного паспорта здобувача (1 прим.). В усіх документах атестаційної справи імена іноземних громадян повинні наводитися в тому порядку, який указано в їхньому іноземному паспорті.

4. Автореферат дисертації (5 прим.), підписаний на обкладинці автором. Автореферат повинен бути надрукований державною мовою.

5. Реєстраційна картка присутності членів спеціалізованої вченої ради на засіданні і участі у таємному голосуванні (форма 10). (Див. Додатки).

6. Стенограма (ідентична за змістом з фонограмою) засідання спеціалізованої вченої ради, підписана головуючим на засіданні спеціалізованої вченої ради і вченим секретарем спеціалізованої вченої ради та засвідчена печаткою установи, при якій функціонує рада, із зазначенням присутніх на засіданні постійних та введених додатково до її складу з дозволу ВАК України членів ради та їх спеціальностей.

У стенограмі обов'язково має бути наведена доповідь здобувача, а також відображені всі критичні зауваження, які містяться у відгуках на дисертацію та автореферат і висловлені під час дискусії щодо дисертації, та відповіді на них здобувача, висновок спеціалізованої вченої ради щодо дисертації.

7. Відгуки офіційних опонентів, засвідчені печатками установ, в яких вони працюють, із зазначенням дати їх надходження до ради.

8. Відомості про офіційних опонентів за формою 24. (Див. Додатки).

9. Відгук провідної установи, підписаний фахівцями із відповідної спеціальності (серед яких обов'язково повинен бути доктор наук), затверджений керівником установи та засвідчений печаткою установи із зазначенням дати його надходження до ради.

10. Висновок установи, де виконувалась дисертація, затверджений керівником установи і засвідчений печаткою установи (чинний на час подання дисертації до захисту, висновок чинний протягом року з дня його затвердження). У висновку, крім характеристики дисертації, повинен бути обов'язково відображений конкретний особистий внесок дисертанта в одержання наукових результатів, що виносяться на захист, та відзначена наявність використання в дисертації матеріалів і висновків кандидатської дисертації здобувача.

11. Висновок комісії спеціалізованої вченої ради щодо відповідності дисертації зазначеній спеціальності та профілю ради, повноти викладу основних результатів дисертації в друкованих працях та особистого внеску дисертанта, використання в дисертації матеріалів та висновків кандидатської дисертації здобувача.

12. Засвідчені копії дипломів про вищу освіту та про наукові ступені (вчені звання). У разі зміни здобувачем прізвища додається нотаріально засвідчена копія документа про зміну прізвища.

13. Автореферат захищеної здобувачем дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

14. Реєстраційно-облікова картка (форма 15) (Див. Додатки), граfi якої заповнюються машинописом (2 прим.).

15. Один гнучкий магнітний диск (ГМД) розміром 3,5 дюйма місткістю 1.44 МБ у трьох файлах:

файл з даними облікової картки здобувача. Ім'я файла – form13.xls;

файл з текстом автореферату. Ім'я файла – aref.rtf;

файл з формою 15. Ім'я файла – form15.rtf;

файл із зауваженнями, які містяться у відгуках опонентів та провідної організації, у відгуках на дисертацію та автореферат, а також зауваженнями, які висловлювались членами спеціалізованої вченої ради та фахівцями під час захисту. Ім'я файла – notes.rtf.

16. Опис документів, які є у справі (форма 19) (Див. Додатки). Атестаційну справу брошурують у швидкозшивач з картону без зав'язок, на внутрішній стороні обкладинки якого наклеюють конверт, куди вкладають: автореферати; дискету;

реєстраційно-облікові картки дисертації (Форма 15) (Див. Додатки);

чотири поштові картки з марками і вказаними адресами здобувача (2 картки) та спецради (2 картки). На зворотному боці поштових карток пишуть прізвище, Ім'я, по батькові здобувача, галузь наук та науковий ступінь, на який він претендує.

Послідовність розміщення документів в атестаційній справі повинна відповідати їх нумерації в даному переліку.

Зразок обкладинки атестаційної справи наведений у формі 9. (Див. Додатки). До атестаційної справи обов'язково додають:

17. Перший примірник дисертації, переплетений і підписаний автором та засвідчений вченим секретарем спеціалізованої вченої ради щодо його ідентичності за змістом з іншими примірниками дисертації, що були подані до ради.

18. Два примірники облікової картки дисертації (ф. 14) (Див. Додатки), один з яких повинен бути з відміткою УкрІНТЕІ.

19. Два не підписаних конверти формату 230x160мм з марками літери «Е».

71. Чи потрібен громадянину України дозвіл ВАК нашої держави для захисту дисертації в іншій країні?

Для захисту дисертації поза межами України дозволу ВАК не потрібно.

72. Які документи подаються до ВАК з питань переатестації вченого, якому присуджено науковий ступінь в іншій країні?

1. Клопотання установи, в якій працює здобувач, про переатестацію доктора (кандидата) наук або старшого наукового співробітника, підписане керівником і засвідчене печаткою.

При переатестації здобувача наукового ступеня у клопотанні вказується дата і номер дозволу (листа) керівника установи на захист дисертації за кордоном. Для аспірантів (докторантів) додається засвідчена копія направлення на навчання до аспірантури (докторантури) за кордон.

У клопотанні необхідно зазначити назву установи, при якій функціонує спецрада, дату захисту і номер протоколу засідання.

При переатестації здобувача вченого звання у клопотанні наводяться відомості про перебування його на наукових посадах, а також відомості про наукові праці, опубліковані після захисту дисертації.

2. Особовий листок з обліку кадрів з відомостями, чинними на час прийняття дисертації до захисту, засвідчений відділом кадрів за основним місцем роботи, з фотокарткою, засвідченою печаткою установи (1 прим.).

3. Характеристика наукової, науково-педагогічної, виробничої діяльності здобувача, видана за місцем основної роботи, підписана керівником установи і засвідчена печаткою із зазначенням дати видачі.

4. Засвідчені копії диплома про вищу освіту, дипломів та атестатів про наявність наукових ступенів і вчених звань, зокрема засвідчений нотаріально переклад українською мовою документа про наявність наукового ступеня чи вченого звання, щодо якого відбуватиметься переатестація здобувача.

5. Список наукових праць, які опубліковані в провідних фахових виданнях України та інших країн, підписаний здобувачем і засвідчений за місцем роботи. У списку повинні бути вказані співавтори здобувача.

6. Автореферат дисертації (2 прим.), підписаний на обкладинці автором, якщо він надрукований державною або російською мовою. В іншому випадку до оригіналів автореферату додають його засвідчений переклад державною мовою (2 прим.).

7. Реєстраційно-облікова картка (форма 15) (Див. Додатки), граfi якої заповнюються машинописом (2 прим.).

8. Один примірник дисертації, переплетений і підписаний автором на титульному аркуші.

9. Перераховані в авторефераті монографії, брошури, авторські свідоцтва (копії), статті (відбитки), тексти депонованих та анотованих у журналах рукописів наукових праць, теми доповідей (копії). У випадку подання копій наукових праць на них повинні бути зазначені точні і повні вихідні дані відповідних видань.

10. Автореферат кандидатської дисертації (2 прим.) при переатестації вченого, якому присуджено науковий ступінь доктора наук за межами України.

11. Опис документів, які є у справі (форма 19). (Див. Додатки).

Справу щодо переатестації брошурують у швидкозшивач з картону без зав'язок, на внутрішній стороні обкладинки якого наклеюють конверт, куди вкладають:

автореферат;

реєстраційно-облікові картки;

дві поштові картки з марками і вказаними адресами здобувача. На зворотному боці поштових карток пишуть прізвище, ім'я, по батькові здобувача, галузь наук та науковий ступінь або вчене звання, на які він претендує.

Послідовність розміщення документа у справі повинна відповідати їх нумерації в даному переліку.

Обкладинку атестаційної справи оформлюють за встановленим зразком.

73. У яких випадках здобувач має право зняти дисертацію з розгляду?

Здобувач має право зняти дисертацію з розгляду у спеціалізованій ученій раді до початку таємного голосування.

Проте в разі виявлення під час розгляду дисертації текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело, дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту.

74. У яких випадках експертна рада запрошує на засідання здобувача наукового ступеня?

Коли встановлено, що експертизу під час захисту дисертації в спеціалізованій ученій раді проведено неякісно, висновок зазначеної ради недостатньо аргументований, експертна рада ВАК України з-поміж інших заходів, спрямованих на з'ясування наукової вартості дослідження, може на своє засідання запросити і здобувача.

Обов'язково запрошуються на засідання експертних рад ті здобувачі, які за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) не є науковими або науково-педагогічними працівниками.

75. Який статус і функції експертної ради ВАК України?

Експертна рада - дорадчий орган Вищої атестаційної комісії України, який разом з атестаційними відділами ВАК здійснює контроль за науковим рівнем дисертацій, їх науковою та практичною цінністю, роботою спеціалізованих учених рад, готує і подає на розгляд президії ВАК проекту атестаційних висновків щодо присудження наукового ступеня чи присвоєння вченого звання. Експертна рада забезпечує єдність вимог при атестації здобувачів наукових ступенів і вчених звань на основі нормативних документів, відповідає за об'єктивність і повноту аргументації підготовлених нею проектів атестаційних висновків щодо відповідності дисертаційних робіт вимогам "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань" та рівня загальнонаукової та професійної підготовки здобувачів.

76. Хто формує персональний склад експертної ради ВАК України?

Персональний склад експертної ради формує атестаційний відділ за погодженням з керівництвом ВАК і затверджує президія ВАК. До складу експертної ради входять тільки доктори наук. Ученим секретарем може бути кандидат наук. Чисельність експертної ради не повинна переважати тридцяти осіб. Голова експертної ради і його заступники не можуть бути співробітниками однієї і тієї ж установи чи її філії. Голова експертної ради не може бути одночасно головою спеціалізованої вченої

ради. Член експертної ради (експерт) не може бути головою спеціалізованої вченої ради. Експерт може бути членом тільки однієї спеціалізованої вченої ради, як правило, за місцем основної роботи.

77. Хто не може бути призначеним експертом для розгляду певної дисертації?

Експертами з розгляду певної дисертації не можуть призначатися:

а) співавтори наукових праць здобувача;

б) співробітники одного и того ж підрозділу наукової установи (кафедри, сектора, лабораторії, відділу тощо);

в) особи, які перебувають із здобувачем у родинних зв'язках;

г) члени спеціалізованої вченої ради, в якій розглядалася дисертація здобувача;

д) офіційні опоненти здобувача;

е) науковий керівник чи консультант здобувача;

ж) фахівці, які підписали відгук провідної установи.

78. Які факти беруться до уваги експертами при розгляді атестаційних справ здобувачів ученого звання старшого наукового співробітника?

При розгляді атестаційних справ здобувачів ученого звання старшого наукового співробітника експерти враховують стаж наукової роботи та наявність у здобувачів не менше п'яти опублікованих після захисту дисертації у провідних фахових виданнях України та інших країн наукових праць.

79. Як здійснюється в експертній раді розгляд докторської дисертації, виконаної за двома спеціальностями?

Експертиза докторських дисертацій, виконаних за двома спеціальностями, проводиться в експертній раді за кожною із спеціальностей.

80. Чи мають право брати участь у засіданні експертної ради науковий керівник або науковий консультант здобувача?

Мають, якщо експертна рада запросить їх на засідання для з'ясування питань, пов'язаних із захистом певної дисертації.

81. Чи можуть брати участь в обговоренні дисертації і в голосуванні члени експертної ради, які є офіційними опонентами здобувача, а також науковими керівниками (консультантами) чи співавторами здобувача?

В обговоренні дисертаційної роботи і в голосуванні не можуть брати участі члени експертної ради, які є офіційними опонентами здобувача, а також науковий керівник (консультант) і співавтори здобувача.

82. Чи може заступник голови експертної ради бути офіційним опонентом?

Голова експертної ради, його заступник і вчений секретар не можуть бути офіційними опонентами.

83. Чи не є порушенням розгляд в експертній раді атестаційної справа кандидата наук протягом двох місяців?

Ні, не є. Термін розгляду в експертній раді атестаційної справи здобувача наукового ступеня доктора наук не повинен тривати більше 4-х місяців, кандидата наук - 3-х місяців, клопотання про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника - 3-х місяців.

84. Чи має право голова спеціалізованої вченої ради вимагати в експерта інформацію про хід розгляду певної атестаційної справи?

Експертам заборонено розголошувати інформацію, пов'язану з розглядом атестаційних справ. У разі порушення цієї вимоги експерт буде позбавлений права брати участь в атестаційному процесі.

85. Чи може здобувач оскаржити негативне рішення спеціалізованої ради щодо своєї дисертації?

На рішення спеціалізованих учених рад щодо присудження (позбавлення) наукових ступенів установи, організації, здобувачі та інші особи впродовж двох місяців з дня захисту дисертації можуть подати апеляцію (оскарження рішення) до відповідної спеціалізованої вченої ради або до ВАК.

86. Яка процедура оскарження рішення вченої (науково-технічної) ради щодо присвоєння (позбавлення) вченого звання?

Рішення вченої (науково-технічної) ради щодо присвоєння (позбавлення) вчених звань можуть бути оскаржені в МОН чи ВАК України не пізніше як через два місяці з дня їх прийняття.

Рішення Атестаційної колегії МОН або постанова президії ВАК щодо апеляції є остаточними.

87. Яка процедура розгляду у спеціалізованій ученій раді апеляції щодо присудження наукового ступеня?

При надходженні до ради від установи, організації, здобувача або інших осіб апеляції на її рішення голова ради доручає комісії з членів ради вивчити її аргументованість і підготувати необхідні пропозиції щодо подальшого розгляду апеляції. Якщо спеціалізована вчена рада має проводити засідання, тоді комісія повинна підготувати проект висновку. Якщо апеляцію установи, організації або фізичної особи подано на позитивне рішення ради, голова ради в тижневий термін повідомляє про це ВАК.

Розгляд апеляції в раді не повинен тривати понад місяць, причому в разі потреби проводиться позапланове засідання.

На засідання ради запрошуються автор (автори) апеляції, здобувач та інші особи, які, на думку ради, мають безпосередній стосунок до суті порушених в апеляції питань. Усіх їх слід повідомити про це не пізніше як за 10 днів до засідання. У разі неявки автора з поважної причини засідання проводиться без нього.

Присутність членів ради (із зазначенням їхньої спеціальності) обов'язково треба занотувати в протокол засідання.

Відкриття засідання ради починається повідомленням голови про правомочність засідання. Потім голова ради оголошує розгляд апеляції і надає слово вченому секретареві для її оприлюднення. Після цього один із членів комісії доповідає про результати роботи комісії і пропонує проект висновку. Далі мають право виступати всі присутні.

По закінченні дискусії рада затверджує рішення шляхом таємного голосування. Висновок приймається відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів ради, які взяли участь у засіданні. Підписані головою і вченим секретарем ради стенограма і текст висновку щодо апеляції, в якому наводяться результати голосування, разом із текстом апеляції протягом 10 днів надсилаються до ВАК.

88. Чи має чинність рішення вченої ради, яка розглядає апеляцію, якщо за нього проголосувало п'ятдесят відсотків плюс один голос від кількості присутніх на засіданні членів ради?

Ні, не має, оскільки рішення вважається прийнятним, якщо за нього проголосувало не менше як три чверті присутніх на засіданні членів ради.

89. У яких випадках і за якою процедурою ученого позбавляють наукового ступеня?

Особи, яким присуджено наукові ступені можуть бути позбавлені цих ступенів ВАК України на основі клопотань, поданих спеціалізованими вченими радами, де відбувався захист дисертацій. У разі припинення діяльності зазначених рад питання про порушення клопотання щодо позбавлення наукового ступеня або вченого звання розглядається іншими радами за дорученням ВАК.

Засідання ради вважається правомочним, якщо у його роботі взяло участь щонайменше дві третини її складу. Клопотання ради про позбавлення наукового ступеня вважається прийнятним, якщо за нього у результаті таємного голосування проголосувало щонайменше три чверті членів ради, які взяли участь у засіданні.

Спеціалізована вчена рада може порушити питання про позбавлення наукового ступеня лише в тому разі, якщо до неї надійшли матеріали, які дають для цього підстави. Голова ради доручає комісії з членів ради перевірити такі матеріали щодо обґрунтованості справи. У разі потреби рада запитує у відповідних установ та організацій додаткові матеріали. За наслідками перевірки комісія складає висновок, який подається на розгляд ради. Рада має протягом місяця розглянути матеріали, які підготувала комісія.

Засідання ради проводиться, як правило, в присутності особи, про позбавлення наукового ступеня якої порушується питання. Її повинні повідомити про це не пізніше як за 10 днів до засідання.

Якщо вказана особа відмовляється з'явитися на засідання ради без поважних причин або якщо викликати її неможливо, рада приймає рішення про проведення засідання без неї. Якщо вказана особа завчасно повідомить, що не може взяти участь у засіданні з поважної причини, засідання ради переноситься.

Відкриваючи засідання, голова ради інформує членів ради про правомочність засідання и оголошує розгляд питання. З доповіддю від комісії виступає член ради, який входив до її складу. Потім слово надається особі, про позбавлення наукового ступеня чи вченого звання якої порушено питання, після чого мають право виступити всі присутні на засіданні ради. Після обговорення рада проводить таємне голосування про позбавлення наукового ступеня чи вченого звання. Голосування проводиться бюлетенями.

Після затвердження протоколу лічильної комісії рада відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів ради, які взяли участь у засіданні, приймає текст рішення з чітко сформульованим висновком про наявність чи брак підстав про порушення клопотання щодо позбавлення наукового ступеня чи вченого звання. Результати таємного голосування і рішення ради оголошуються особі, стосовно якої ставилося питання про позбавлення наукового ступеня чи вченого звання.

Розгляд питань про обґрунтованість присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, стосовно яких рішення бути прийняті понад десять років тому, органами атестації не проводиться.

90. Чи вважається позбавленням ученого звання чи наукового ступеня фахівець, якщо рішення ради про це прийняте простою більшістю голосів членів ради, які взяли участь у голосуванні?

Ні, клопотання ради про позбавлення наукового ступеня або вченого звання вважається прийнятим, якщо за нього у результаті таємного голосування проголосувало щонайменше три чверті членів ради, які брали участь у засіданні.

91. Чи є остаточним рішення вченої ради про позбавлення фахівця наукового ступеня чи вченого звання?

Рішення спеціалізованої вченої ради про позбавлення наукового ступеня чи вченої (науково-технічної) ради про позбавлення вченого звання набувають чинності після відповідних постанов ВАК або МОН України, прийнятих у зв'язку з їхніми клопотаннями.

92. Як проводиться в Україні переатестація наукових і науково-педагогічних працівників, які мають наукові ступені, присуджені їм в інших країнах?

Власники документів про наукові ступені, виданих органами атестації в інших країнах, набувають прав, передбачених для власників відповідних документів, виданих ВАК України, лише після проходження переатестації і нострифікації за процедурою встановленою ВАК України.

Переатестацію проводять ради за дорученням ВАК.

Дисертація вченого, надіслана для переатестації до ради, разом з атестаційною справою повинна бути розглянута протягом двох місяців. Якщо спеціальність, за якою захищена дисертація, не узгоджується зі спеціальностями, з яких раді надано право приймати дисертації до захисту, надсилання дисертації для переатестації є одночасно наданням права на проведення разового захисту за іншою спеціальністю.

Рада з числа своїх членів створює спеціальну комісію, доручає їй ознайомитися з дисертацією та матеріалами атестаційної справи і подати проект висновку. На

засідання запрошується здобувач, який має право перед засіданням ради ознайомитися з попередніми висновками комісії і дати додаткові пояснення щодо матеріалів дисертації и атестаційної справи. У разі неявки здобувача на засідання без поважної причини спеціалізована вчена рада розглядає дисертацію без нього.

У засіданні можуть брати участь інші особи, яких за потреби запрошує рада. На присутність членів ради (із зазначенням їхньої спеціальності) обов'язково вказують у протоколі засідання.

Відкриваючи засідання ради, голова на підставі реєстраційної картки присутності сповіщає членів ради про правомочність засідання та інформує членів ради про порядок розгляду дисертації, отриманої для переатестації.

Вчений секретар доповідає про основний зміст документів атестаційної справи.

Далі оголошується висновок комісії.

Потім здобувач повинен викласти суть і основні положення дисертації. Здобувачеві можна ставити запитання усно і письмово.

Після цього мають право виступити всі присутні на засіданні ради. Наприкінці дискусії здобувачеві надається заключив слово.

Після закінчення дискусії рада проводить таємне голосування бюлетенями. Рішення ради вважається позитивним, якщо за нього проголосували не менше як три чверті членів ради, що взяли участь у засіданні. Протокол лічильної комісії затверджується відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів ради.

Після затвердження протоколу лічильної комісії рада відкритим голосуванням простою більшістю присутніх членів ради приймає рішення щодо переатестації,

Підписані головою і вченим секретарем ради стенограма та рішення щодо переатестації (видачі диплома встановленого зразка) разом із дисертацією та атестаційною справою в триденний строк надсилаються до ВАК.

93. Який порядок прийняття рішень про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника?

До розгляду у ВАК України приймаються атестаційні справи від учених (наукових, науково-технічних, технічних) рад державних наукових установ і наукових установ недержавної форми власності, які пройшли державну атестацію, та вищих навчальних закладів III або IV рівнів акредитації.

Рішення вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи чи вищого навчального закладу III або IV рівнів акредитації про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника вважається правомочним, якщо воно прийняте за рекомендацією не менше ніж шести штатних працівників цієї установи чи закладу - фахівців (докторів або кандидатів наук, які мають учене звання професора, доцента або старшого наукового співробітника) з відповідної галузі науки та наукової спеціальності, причому ці фахівці можуть і не бути членами ради.

Рада може розглянути питання щодо присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника працівникові іншої наукової установи чи вищого навчального закладу III або IV рівнів акредитації за клопотанням ради установи чи закладу, де працює здобувач ученого звання.

Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада за згодою ВАК може розглядати питання щодо присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, якщо в установі чи закладі немає достатньої кількості висококваліфікованих фахівців з певної наукової спеціальності.

Голова ради разом із клопотанням про дозвіл надсилає до ВАК пропозиції щодо залучення до участі в роботі ради для розгляду питання про присвоєння вченого звання фахівців із відповідної наукової спеціальності - працівників інших установ чи навчальних закладів.

94. Хто має право подавати клопотання про переатестацію науковця - громадянина України, який має науковий ступінь, присуджений в іншій країні?

Клопотання до ВАК про переатестацію науковця - громадянина України, який має науковий ступінь, присуджений йому в іншій країні, подає організація, де працює здобувач.

95. Чи повинен брати участь у засіданні спеціалізованої вченої ради науковець - громадянин України, який проходить переатестацію як власник диплома про присудження наукового ступеня в іншій країні?

На засідання спеціалізованої вченої ради для переатестації обов'язково запрошується здобувач, який має право перед засіданням ознайомитися з попередніми висновками комісії і дата додаткові пояснення щодо матеріалів дисертації і атестаційної справи. У разі неявки здобувача на засідання без поважної причини спеціалізована вчена рада розглядає дисертацію без нього.

96. Чи правомірно спеціалізованій ученій раді, котра переатестовує фахівця, що отримав в іншій державі диплом доктора наук і не має ступеня кандидата наук, прийняти рішення про присудження йому ступеня кандидата наук?

У разі, коли при переатестації фахівця, який одержав в іншій країні диплом доктора наук, не маючи ступеня кандидата наук, рада встановить, що дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук не відповідає вимогам п. 12*, а відповідає вимогам п. 13** "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань", рада переатестовує здобувача на науковий ступінь кандидата наук.

[* п.12. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук є кваліфікаційною науковою працею обсягом основного тексту 11-13 авторських аркушів (для суспільних і гуманітарних наук - 15-17 авторських аркушів), оформлених відповідно до державного стандарту.

Докторська дисертація повинна містити раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати у певній галузі науки, які у сукупності розв'язують важливу наукову або науково-прикладну проблему.

Докторська дисертація може бути подана до захисту за однією або за двома спеціальностями однієї галузі науки, але за кожною спеціальністю Докторська дисертація повинна відповідати вимогам, зазначеним у абзаці другому цього пункту.

У разі коли дисертація виконана за двома спеціальностями, а спеціалізована вчена рада має право на проведення захисту дисертацій тільки за однією з них, з

дозволу ВАК може проводитися разовий захист лише за умови відсутності в Україні спеціалізованої вченої ради з правом проведення захисту за такими спеціальностями. Порядок формування складу спеціалізованої вченої ради для проведення разового захисту встановлює ВАК.

Не дозволяється захищати у докторській дисертації положення та наукові результати, які захищені здобувачем у кандидатській дисертації.

** п.13. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук є кваліфікаційною науковою працею обсягом основного тексту 4,5-7 авторських аркушів (для суспільних і гуманітарних наук - 6,5-9 авторських аркушів), оформлених відповідно до державного стандарту. Кандидатська дисертація повинна містити результати проведених автором досліджень та отримані автором нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі науки.

Кандидатська дисертація може бути подана до захисту лише за однією спеціальністю.]

97. В якому разі здобувач має право зняти з розгляду свою дисертацію, захищену в іншій країні і подану з метою його переатестації як фахівця.

Здобувач має право зняти дисертацію, захищену в іншій країні, з переатестації при розгляді в спеціалізованій ученій раді до початку таємного голосування, крім випадків виявлення текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело. Після зняття дисертації за заявою здобувача вона не підлягає переатестації.

98. Що необхідно зробити власникові диплома чи атестата, аби одержати його дублікат замість втраченого?

Особам, які втратили диплом чи атестат, можуть бути видані дублікати з новими порядковими номерами. Для цього необхідно подати до ВАК: довідку з міліції про подання заяви про втрату диплома чи атестата, клопотання спеціалізованої вченої ради чи вченої (науково-технічної) ради, яка прийняла рішення про присудження вченого ступеня чи присвоєння вченого звання, і публікацію у "Бюлетені ВАК України" про визнання втраченого диплома недійсним.

99. Чи можна замінити диплом чи атестат у зв'язку зі зміною імені чи прізвища?

У разі зміни особою прізвища, імені дипломи та атестати на нові не обмінюються.

100. Чи може колишній здобувач звернутися до спеціалізованої вченої ради для одержання копії документа зі своєї атестаційної справи через сім років після захисту дисертації?

Так, може, оскільки атестаційні справи здобувачів зберігаються у спеціалізованій ученій раді протягом десяти років після захисту.

ДОДАТКИ

Форма 1

ВІДОМОСТІ

про членів спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій
на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук за
спеціальностями _____

(шифри, назви спеціальностей та галузей наук)

в _____
(назва організації, адреса для надсилання кореспонденції, телефон)

№ п/п	Прізвище, імя, по батькові	Рік народження	Місце основної роботи (установа, її відомча підпорядкованість, посада)	Науковий ступінь, шифр спеціальності, за якою захищена дисертація, рік присудження	Вчене звання, (за спеціальністю, кафедра), рік присвоєння	Шифр спеціальності в раді	Основні праці (назви 3 наукових монографій, статей, опублікованих за спеціальністю, за якою фахівця пропонується включити до складу ради)	Членство в інших спецрадах (шифр ради, установа, в якій створена рада, шифр спеціальності)
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Директор (ректор) _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Печатка
Дата

Примітки:

1. На початку списку подаються відомості про голову ради, заступника голови, вченого секретаря (ці посади вказуються в дужках після прізвища, імені та по батькові), а далі подаються відомості про членів ради за абеткою.

2. У графах 5, 6, 7 спеціальності вказуються за діючим переліком спеціальностей. Якщо науковий ступінь (графа 5) або вчене звання (графа 6) присуджено (присвоєно) після 1 вересня 1992 року, то у відповідній графі вказується країна, атестаційним органом якої видано диплом (атестат).

3. До ВАК надсилається перший примірник «Відомостей».

4. У графі 8 наводять назви праць, опублікованих за останні п'ять років.

Форма 8

ЗРАЗОК СУПРОВІДНОГО ЛИСТА
ДО АТЕСТАЦІЙНОЇ СПРАВИ ЗДОБУВАЧА
НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
(на бланку установи)

Голові Вищої атестаційної комісії України

Атестаційна справа

Надсилаємо атестаційну справу здобувача наукового ступеня доктора
(кандидата) _____ наук за спеціальністю
(галузь наук)

_____ (шифр і назва спеціальності)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

Назва дисертації - _____
Другий примірник дисертації надіслано до Українського інституту науково-
технічної та економічної інформації _____ (дата)

Повідомлення про захист дисертації надруковано в _____

«Бюлетені Вищої атестаційної комісії України» (журнали «Науковий світ»)

№ ___, 200_ р., стор. ___.

Додатки:

1. Атестаційна справа згідно з описом.
2. Дисертація (перший примірник).
3. Облікові картки дисертації (2 прим.).

Голова спеціалізованої
вченої ради _____
(шифр ради) (підпис) (прізвище, ініціали)

Вчений секретар _____
(прізвище, ініціали, телефон)

Форма 9

ЗРАЗОК ОБКЛАДИНКИ ШВИДКОЗШИВАЧА
АТЕСТАЦІЙНОЇ СПРАВИ

Назва міністерства (відомства)

Назва установи,
де відбувся захист дисертації

АТЕСТАЦІЙНА СПРАВА

_____ (прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

громадянина _____
(назва країни, громадянином якої є здобувач, у родовому відмінку)

здобувача наукового ступеня доктора (кандидата) _____
(галузь наук)

наук за спеціальністю _____
(шифр і назва за діючим переліком)

Назва дисертації _____

№ справи _____
(заповнює ВАК України)

Рік

Форма 10

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА ПРИСУТНОСТІ
ЧЛЕНІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ _____

(шифр ради)

« _____ » 200_ р. _____ протокол № _____

Розглядається дисертація _____
(прізвище, ім'я, по батькові у родовому відмінку)

на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата)
_____ (галузь)

наук за спеціальністю _____
(шифр і назва спеціальності)

Прізвище, ім'я, по батькові	Науковий ступінь, шифр спеціальності в раді	Присутність на засіданні (підпис)	Одержання бюлетеня (підпис)

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Примітки:

1. У графі «Прізвище, ім'я, по батькові» вказують усіх членів спеціалізованої вченої ради в тому ж порядку, який подано в наказі про створення ради.

2. Науковий ступінь та шифр спеціальності в раді подають згідно з наказом про створення ради.

Форма 13

ОБЛІКОВА КАРТКА ЗДОБУВАЧА

Рішення про присудження

_____ (прізвище, ім'я, по батькові у давальному відмінку)

наукового ступеня доктора (кандидата) _____ наук
(галузь)

на підставі прилюдного захисту дисертації « _____ »
(назва дисертації)

у вигляді _____ */ з грифом _____
(рукопису, опублікованої монографії) (гасмно,
за спеціальністю _____
для службового користування)

_____ (шифр і назва спеціальності за переліком)

у спеціалізованій вченій раді _____
(шифр ради)

_____ (назва установи, відомство у родовому відмінку, місто)

прийнято « _____ » _____ 200_ р., претокол № _____.

Справа № _____

_____ 19__ р. народження
(прізвище, ім'я, по батькові)

громадянин _____
(вказується назва країни, громадянином якої є здобувач)

освіта вища: закінчив у 19__ р.
_____ (назва навчального закладу)
за спеціальністю _____
(за дипломом)

Наукові ступені і вчені звання (перелічуються у порядку їх присудження чи присвоєння за наявності):

кандидат _____ наук з 19__ року,
доцент кафедри _____ з 19__ року.

Якщо здобувач закінчив аспірантуру (для кандидатів наук) чи докторантуру (для докторів наук), то вказується рік її закінчення і відомча підпорядкованість та назва установи, де вона функціонує.

Працює _____ в _____
(посада) (назва установи, відомство, місто)
з 19__ р. до теперішнього часу.
Дисертація виконана в _____
(назва установи, відомство, місто)
Науковий керівник (для кандидатів наук) або науковий консультант (для докторів наук)
_____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь,
вчене звання, місце роботи, посада)
Здобувач має _____ опублікованих праць за темою дисертації, з них _____ праць
написано без співавторів, _____ монографій, _____ статей в провідних наукових фахових
виданнях, _____ авторських свідоцтв на винаходи, в тому числі (наводиться три праці для
кандидатів наук і чотири найбільш значних праці – для докторів наук):
1. _____
(бібліографічні дані за формою 23)
2. _____
(бібліографічні дані за формою 23)
Офіційні опоненти:
_____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь за спеціальністю,
вчене звання за спеціальністю (по кафедрі), місце роботи, посада)
дав _____ відгук із зауваженнями: _____;
(негативний, позитивний) (наводяться)
Провідна установа _____
(назва установи, назва кафедри (відділу), відомство, місто)
дала _____ відгук із
(негативний, позитивний)
зауваженнями: _____
(наводяться)
На дисертацію та автореферат надійшли відгуки:
_____
(перелічуються всі відгуки з обов'язковим зазначенням місць роботи,
посад, наукових ступенів, вчених звань, прізвищ та ініціалів
авторів відгуків, характеру відгуків (негативний чи позитивний) та
критичних зауважень)
В дискусії взяли участь члени спеціалізованої вченої ради:
_____
(прізвища, ініціали, наукові ступені, спеціальність, зауваження)
та присутні на захисті фахівці _____
(прізвища, ініціали, наукові ступені,
місця роботи, посади, зауваження)

При проведенні таємного голосування виявилось, що із _____ членів спеціалізованої
вченої ради, які взяли участь у голосуванні (з них _____ докторів наук за профілем дисертації),
проголосували

«За» _____ членів ради,
«Проти» _____ членів ради,
недійсних бюлетенів _____.

Висновок спеціалізованої вченої ради (відповідно до «Порядку присудження
наукових ступенів і присвоєння вчених звань»).

Головуючий на засіданні
спеціалізованої вченої ради _____
(шифр ради) (підпис) (прізвище, ініціали)

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Печатка установи,
де створена рада « » _____ 200__ р.

Затверджено постановою президії ВАК України
від « » _____ 200__ р. № _____

Виписано диплом _____
(серія, номер)

Начальник атестаційного відділу _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Зауваження:

1. Номер справи, реквізити постанови президії, номер диплома проставляють у
ВАК України.

2. Відомості щодо грифа обмеженості розповсюдження (після позначки */) наводять
при необхідності.

Форма 14

ОБЛІКОВА КАРТКА ДИСЕРТАЦІЇ

Форма облікової картки дисертації (ОКД) встановлена Українським інститутом науково-технічної та економічної інформації. З питань замовлення бланків ОКД та їх заповнення необхідно звертатися до УкрІНТЕІ за адресою:

03171, Київ-171, вул. Антоновича, 180.

Довідки за телефонами: 268-8473, 268-2563.

Форма 15

РЕЄСТРАЦІЙНО-ОБЛІКОВА КАРТКА

Реєстраційно-облікова картка		
Прізвище, ім'я, по батькові	Стать	Громадянство
Рік народження	Дата надходження	Індекс відділу
Шифр спецради	Дата рішення ради	Номер протоколу
Повна назва установи		
Науковий ступінь (вчене звання), галузь наук		Шифр і назва спеціальності
Номер справи	Ким і коли присуджено науковий ступінь (присвоєно вчене звання)	Номер диплома
	Кандидат Доктор Доцент Старший співробітник Професор	науковий

Примітки:

1. Картку виконують на світлому цупкому папері формату 148 (ширина) x 105 (висота) мм, заповнюють машинописом.

2. Назви граф «Прізвище, ім'я, по батькові», «Стать», «Громадянство», «Рік народження», «Дата надходження», «Індекс відділу», «Шифр спецради», «Дата рішення ради», «Номер протоколу», «Повна назва установи», «Науковий ступінь (вчене звання), галузь наук», «Шифр і назва спеціальності» не друкують.

3. Графи «Номер справи», «Дата надходження», «Індекс відділу» заповнюють у ВАК України.

4. Для іноземних громадян, яким відповідно до міжнародних угод на підставі захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук видають диплом доктора філософії з відповідної галузі наук, на зворотному боці реєстраційної картки необхідно надрукувати латинськими літерами англійською мовою офіційну назву установи, де відбувся захист дисертації; назву країни, громадянином якої є здобувач; прізвище та ім'я здобувача у повній відповідності з його паспортом.

Згадану інформацію засвідчують підписом вченого секретаря спеціалізованої вченої ради та печаткою установи.

Форма 19

ОПИС ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ Є В АТЕСТАЦІЙНІЙ СПРАВІ

(прізвище, ім'я та по батькові в родовому відмінку)

№ п/п	Назва документа	Кількість аркушів	Порядкові номери аркушів документів в справі (____ по ____)
1	2	3	4

До опису внесено _____ документів на _____ аркушах

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

(підпис) _____
(прізвище, ініціали)

Печатка

Дата

Зауваження:

1. Незаповнені аркуші в справі не нумеруються й до опису не вносяться.
2. Всі виправлення в опису мають бути вказані, завірені вченим секретарем та скріплені печаткою.

Форма 20

ДОВІДКА

про присвоєння _____ вченого звання старшого (прізвище, ім'я, по батькові у давальному відмінку) наукового співробітника.

Рішення щодо подання клопотання про присвоєння _____ (прізвище, ім'я, по батькові у давальному відмінку)

вченого звання старшого наукового співробітника із спеціальності _____ (шифр, назва спеціальності) прийнято вченою радою _____ (повна назва установи, відомча підпорядкованість)

« » _____ 200_ р., протокол № _____.

Справа № _____

_____, 19__ р. народження, (прізвище, ім'я, по батькові)
стать _____, освіта вища, закінчив у 19__р.
(назва навчального закладу)
за спеціальністю _____ (спеціальність за дипломом)

Трудова діяльність: перелічити займані наукові посади у хронологічному порядку із зазначенням термінів перебування на цих посадах, зокрема після обрання за конкурсом.

Наукові ступені і вчені звання: перелічити у порядку їх присудження чи присвоєння із зазначенням дати і місця захисту кандидатської та докторської (для докторів наук) дисертацій та дати і місця присвоєння вченого звання доцента (за наявності).

Має _____ опублікованих наукових праць, з них після захисту кандидатської дисертації _____ праць, в тому числі:

(наводяться п'ять монографій або наукових статей із обов'язковим зазначенням всіх співавторів).

Науковий стаж __ років.

Докладна характеристика наукової діяльності здобувача і обґрунтування подання на присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника: навести найбільш вагомні наукові результати, висвітлити участь у виконанні важливої, пріоритетної тематики, участь у підготовці наукових кадрів та ін.

При розгляді подання « » _____ 20__ р. вчена рада _____ у складі _____ осіб з _____ членів (назва установи)

ради голосувала:
«за» _____,
«проти» _____,
недійсних бюлетенів _____.

Рішення про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника за спеціальністю _____ (шифр та назва спеціальності, науковий ступінь, прізвище, ім'я та по батькові здобувача у давальному відмінку)

підтримали штатні працівники _____ (назва установи)

фахівці з _____ (назва галузі науки):

1. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

2. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

3. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

4. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

5. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

6. _____ (Прізвище, ім'я та по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, спеціальність, за якою присуджене вчене звання)

Голова вченої ради _____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

Вчений секретар вченої ради _____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

Печатка установи,
де створена рада « » _____ 200_ р.

Затверджено постановою президії ВАК України
від « » _____ 200_ р. № _____

Виписано атестат _____
(серія, номер)

Начальник атестаційного відділу _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Зауваження:

Номер справи, реквізити постанови президії, номер атестата проставляють у ВАК України.

Форма 21

**ЗРАЗОК СУПРОВІДНОГО ЛИСТА
ДО АТЕСТАЦІЙНОЇ СПРАВИ ЗДОБУВАЧА
ВЧЕНОГО ЗВАННЯ
(на бланку установи)**

Голові Вищої атестаційної
комісії України

Атестаційна справа

Надсилаємо атестаційну справу здобувача вченого звання старшого наукового співробітника за спеціальністю

_____ (шифр і назва спеціальності)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

Додаток:

Атестаційна справа згідно з описом.

Голова вченої
(науково-технічної)
ради

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

Вчений секретар _____
(прізвище, ініціали, телефон)

Форма 22

**ЗРАЗОК ОБКЛАДИНКИ ШВИДКОЗШИВАЧА
АТЕСТАЦІЙНОЇ СПРАВИ ЗДОБУВАЧА
ВЧЕНОГО ЗВАННЯ**

Назва міністерства (відомства)

Назва установи,
де працює здобувач

АТЕСТАЦІЙНА СПРАВА

_____ (прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

здобувача вченого звання старшого наукового співробітника за спеціальністю

_____ (шифр і назва за Переліком спеціальностей)

№ справи _____
(заповнює ВАК України)

Місто, Рік

Форма 24

ВІДОМОСТІ
про офіційних опонентів на захисті дисертації
на здобуття наукового ступеня доктора
(кандидата) _____ наук

(галузь)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

за спеціальністю _____ (шифр, назва спеціальності)

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Місце основної роботи (установа, її відомча підпорядкованість, посада)	Науковий ступінь, шифр, назва спеціальності, за якою захищена дисертація, рік присудження	Вчене звання, (за спеціальністю, кафедрою), рік присвоєння	Монографії, статті (2-3 назви) за спеціальністю (профілем) дисертації здобувача
1	2	3	4	5	6	7

Вчений секретар
 спеціалізованої вченої
 ради _____

(підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Печатка
 Дата

Форма 26

СПИСОК

наукових праць _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

№ п/п	Назва	Видавництво, журнал (назва, номер, рік) чи номер авторського свідоцтва	Кількість друкованих сторінок	Прізвища співавторів
1	2	3	4	5

Довідкове видання
100 ЗАПИТАНЬ І 100 ВІДПОВІДЕЙ
про підготовку і атестацію наукових
і науково-педагогічних працівників

Заредакцією першого заступника голови ВАК України
Романа Бойка

Автор і укладач *Юрій Цеков*
Редактор *Людмила Мірошниченко*
Художнє оформлення *Петра Ткаченка*
Комп'ютерний дизайн обкладинки *Надії Галь*
Комп'ютерна верстка *Славомира Савченка*
Технічний редактор *Сергій Кочерга*
Коректор *Ірина Білоніч*

Підписано до друку 17.03.2003 р. Формат 60 x 84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Обл.-вид. арк. 4,0.

Редакція "Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України"
01001, Київ, вул. Хрещатик, 34, оф.405 **Видавництво "Толока"**
01011, Київ, вул. Підвисоцького, 3

Виготовлено з видавничих фотоформ ВПЦ "Літопис ХХ" 03151,
Київ, Повітрофлотський просп., 51

Зам. № 024